

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

שבת חוה"מ פסח תשכ"ז (חלק ב)

שיר השירים אשר לשלמה

• מעם אמירת שיר השירים בחג הפסח ואמירתה בשבת דוקא • מנהג אמירת שיר השירים בכל ערב שבת • סימן סדר הקריאות דפסח: משך תורא, קדש בכספא, פסל במדברא, שלח בוכרא. והסדר משתנה רק עבור קריאת פסל בשבת חוה"מ • מעם קריאת פרשת ראה אתה אמר, בשבת חול המועד • ביאור בקשת משה בענין שליחות מלאך • במשנה: חבֵה וְתָרָה 'נודעת' להם, שהידיעה גופה היא העיקר החיבה וההטבה • ביאור הפסוק וְאָנֹכִי הִסְתַּר אַחֲתֵיר פָּנָי • השראת השכינה והשגחת ה' נמצא תמיד עם ישראל • אף בגדל ההסתרה, אסור ליאיש עצמו • ברמב"ן: כִּי עָמַד הַפְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא, ע"י כח הסליחה יכולין להתקיים ביראת שמים • בשיר השירים נכתב חיבתן של ישראל לפני המקום, אשר לזה מהני תשובה, שהם בבחינת בנים למקום •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ד לפ"ק

KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | דורך קרעדיט קארד: 1700 # 845-366-2793

20 מינוט מתוך 84 זייער קלאר ****

לשון קדשו - קונטרס רצ" (חלק ב)

ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16→6→1327.2	קול אוצר יהודא	ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970 פאר הערות דרוק 3	לשון קדשו: 929-522-1515 דרוק 1 דערנאך 967 פאר די רעקארדינג פון די וואך.
--	----------------	--	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יצחק אייזיק קרויס הי"ו
לנישואי בנו החתן **בנציון נ"י** - עב"ג בן
הר"ר ישראל לאנדא הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, ויעזור השי"ת שיוכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרה"ח ירא אה"ת מנעוריו, יגע לקיים המצות בדקדוק הלכה,
תורתו קבע ומלאכתו עראי, רודף צדקה וחסד בהצנע לבת,
היה רבוק במשנתו של רבינו והאירו עיניו בלשון קדשו

מוה"ר **ליפא ז"ל לעפקאוויטש**

בן הרה"ח עוויאל שליט"א

נפטר אסרו חג פסח - כ"ג ניסן תש"פ

הרה"ח פאר המעלות והמדות, נוח לשמים ולבריות, רחום
ומוקיר רבנו, כיבד את ה' מגורו לשפוך לבו כמים בעמרו
להתפלל בש"ן נאמן, נפשו קשורה ברביה"ק זי"ע

רבי **חנוך אלימלך ז"ל ווידער**

בן הרה"ח ר' יהושע ז"ל

נפטר ח"י ניסן ב' דחורמ"פ תש"ע

האשה החשובה והצנועה בת קדושים, ויר"ש שקבלה בבית
אביה היה נר לרגלה, גמלה צדקה וחסד, ביתה פתוח לרוחה
להבסות אורחים, הרבתה בתפלה ובאמירת תהלים

מרת **חיה פיגא ז"ל**

בת הגה"צ ר' עוזר הכהן פריער זצ"ל (אב"ד ב. אייוואושי)

אשת הרה"ח ר' ישראל איסר גרינפעלד ז"ל

נפטרה כ"א ניסן - שביעי של פסח תשפ"ג

הרבני החסיד המופלג, יראתו קודמת לחכמתו, לב טוב ובעל
מדות, רבוק בדרכי הצדיקים ובמסורת אבות, עשה תורתו
קבע ויגע בסוגיות הש"ס, ונפשו קשורה בתורת רביה"ק זי"ע

רבי **ישראל ז"ל זילבערשטיין**

בן הגה"צ ר' שמעון זצ"ל (רומ"ן בק"ק פעסט)

נפטר ז' ניסן תש"פ

האשה החשובה והצנועה, טובת לב,
עשתה צדקה וחסד וקירבה כל אדם

מרת **שרה יטל ע"ה קרויס**

בת הרה"ח ר' מנחם מאיר הי"ו

נפטרה כ' ניסן - חוד"מ פסח תשס"ו

האשה החשובה והצנועה,
אשה יראת ה' היא תתהלל

מרת **שרה ז"ל**

בת הרה"ח ר' מרדכי ישראל ז"ל

אשת הרה"ח ר' אלעזר זילבערשטיין הי"ו

נפטרה כ"א ניסן - שביעי של פסח תשע"ז

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ר אד"ר ז"ל
הערשקאוויטש

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בְּשִׁיר הַשִּׁירִים

שִׁיר הַשִּׁירִים. [פִּירשׁ רש"י]^א ס'איז דער העכסטער שִׁיר, [שִׁיר] הַמְּעוּלָה שְׁבַשְׁשִׁירִים^ב.
[כִּי] כָּל הַשִּׁירִים קוֹדֵשׁ, און דָּאס איז קוֹדֵשׁ קָדָשִׁים.

י

הקדמה לקושיא ד

איתא ברמ"א דנוהגין לומר שיר השירים בשבת חול המועד פסח, או בשבת שחל ביו"ט אחרון
לאָמיר זען. ס'שטייט אין רמ"א^י, מ'איז זיך נוהג צו זאָגן בַּפֶּסַח, [אום] פֶּסַח זאָגט
מען שִׁיר הַשִּׁירִים, [און אין] 'שִׁבְת' חול המועד דייקא. אויסער אַז ס'איז נישטאָ קיין
שִׁבְת חול המועד, זאָגט מען עס אַחֲרֵי פֶסַח, [אַבער] אַלץ אינעם שִׁבְת.

ח

והטעם כתב המגן אברהם, מפני שזכר בו ענין יציאת מצרים

[און] דער טעם פון [אמירת] שִׁיר הַשִּׁירִים [בחג הפסח], זאָגט דאָרט דער מגן אברהם^י,
ווייל ס'איז דאָ דערניצען גאָולת מצרים.

ט

ובאמת לכאורה בשיר השירים נזכר עוד כמה ענינים נשגבים, השייכים גם בשאר ימים טובים

[והגם] לכאורה אינעם שִׁיר הַשִּׁירִים איז דאָך דאָ אַלעס, דעס איז דאָך די מַעֲלָה פון
שִׁיר הַשִּׁירִים - [ווי] מ'רעכנט אויס^י אַז ס'איז מַעוּלָה שְׁבַשְׁשִׁירִים - ווייל ס'איז דאָ אַלעס
[דערניצען. שזכר בה השבח] פון דעם וואָס ס'איז געווען ביי מִתֵּן תוֹרָה, און פון שפּעטער,
ביי לַעֲתִיד, ביי נאָך תְּחִיַת הַמֵּתִים. פון אַלעמען איז דאָ אין שִׁיר הַשִּׁירִים.
אַזוי שטייט דאָך, זאָגן דאָך אַרויס חכמינו ז"ל^י. דאָס איז איינס פון די טַעמִים
וואָס ס'איז מַעוּלָה שְׁבַשְׁשִׁירִים.

^א ברש"י (שיר השירים א, א): שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה. שנו רבותינו (שיר השירים רבה פ"א, יא), כל שלמה האמורים
בשיר השירים קדש, מלך שהשלוש שלו. שיר שהוא על כל השירים, אשר נאמר להקב"ה מאת עדתו ועמו כנסת
ישראל. אמר רבי עקיבא, לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש, ושיר
השירים קודש קדשים (ידים ג, ה. שיר השירים רבה, פ"א). אמר ר' אלעזר בן עזריה (שה"ש רבה, שם), למה הדבר דומה,
למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום, אמר לו הוצא לי כן וכך סולת, כן וכך סובין, כן וכך מורסן, וסלית לי
מתוכה גלוסקיא אחת מנופה ומעולה. כך כל הכתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים, שכולו יראת שמים
וקיבול עול מלכותו.

^ב לשון המדרש בשיר השירים רבה (פ"א, פסוק א אות יא): שִׁיר הַשִּׁירִים, המשובח שבשירים, המעולה שבשירים,
המסולסל שבשירים.

^ג ברמ"א (א"ח תז, ט): ונוהגין לומר שיר השירים בשבת של חול המועד, ואם שבת ביום טוב האחרון אומרים
אותו באותו שבת. וכן הדין בסוכות עם קהלת. ונוהגין לומר רות בשבועות.

^ד במגן אברהם (שם, ח): שיר השירים. מפני שמפורש בו ענין יציאת מצרים. ובסוכות קהלת, מפני שהם ימי
שמחה, וכתוב בקהלת (ב, ב) וּלְשִׁמְחָה מִה זֶה עוֹשֶׂה. ורות בשבועות, דאיתא בילקוט רות (רמז תתקצ) מה ענין רות
אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא נתנה תורה אלא על ידי יסורין ועוני וכו', עכ"ל.

^ה בזהר הק' (תורמה דף קמג-קמד): בֵּית ראשון כד אתבני, בֵּית ראשון אחר אתבני עמיה, ואתקיים בְּעֶלְמִין בְּלִהוּ,
וְאֶנְהִיר (נ"א בעלמא, ואנהיר) לְכָל עֶלְמִין, וְאֶתְבַּסַּם עֲלָמָא, וְאֶתְפַּתְחוּ כָּל מִשְׁקוּפֵי עֲלָאִין לְאַנְהִירָא, וְלָא הוּהּ חֲדוּהָ
בְּכָל עֶלְמִין כִּהְוָה יוֹמָא. בְּדִין פִּתְחוּ עֲלָאִי וְתַתָּאִי וְאֶמְרוּ שִׁירְתָּא, וְהֵינּוּ שִׁיר הַשִּׁירִים. שִׁירְתָּא דְאִינוּן מִנְּגִינָן
דְּמִנְגִּנָן לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וכו'. וְשִׁירְתָּא דָא אֶתְתַּקְנַת לְגַבֵּי מַלְכָא עֲלָמָא, מַלְכָא דְשִׁלְמָא דִּילִיָּה. וְתוֹשְׁבַתָּא דָא
אִיהִי מַעֲלִיא מִכָּל תוֹשְׁבַתָּן קְדָמָאִי. יוֹמָא דְאֶתְגַּלִּי תוֹשְׁבַתָּא דָא בְּאֶרְעָא (נ"א: בְּעֶלְמָא), הֵוָה יוֹמָא אֶשְׁתַּכַּח שְׁלִימוּ
בְּכָלָא, וְעַל דָּא אִיהוּ קוֹדֵשׁ קָדָשִׁים וכו'.

שִׁירְתָּא דָא שִׁירְתָּא, דִּאִיהִי כָלָא דְכָל אֲוִרִיתָא. שִׁירְתָּא דְעֲלָאִי וְתַתָּאִי מִתְעַרְי לְגַבְהָ. שִׁירְתָּא דִּאִיהִי כְּגוּוּנָא
דְעֲלָמָא דְלְעִילָא, דִּאִיהוּ שִׁבְת עֲלָאָה. שִׁירְתָּא דְשִׁמָּא קְדִישָׁא עֲלָאָה אֶתְעַשֵּׂר בְּגִינִיָּה. וְעַל דָּא אִיהוּ קוֹדֵשׁ קָדָשִׁים.

[ונמצא כי] ס'איז דאָ מתן תורה איז דאָך אויך דערינען, [ס'איז] פיל מיט מתן תורה, פון דעם שמועסט ער דאָך כסדר אין דעם שיר השירים, און פון נאָך אנדערע זאכן.¹ [ואם כן כמו כן שייך לאומרו בחג השבועות, או בשאר זמנים, ועדיין צריך הסבר למה נקבע לאומרו דייקא בחג הפסח].

י

- דער פרי מגדים זאגט אין סימן ת"צ.¹

[דהנה] מילא פאָרוואָס [פונקט] פסח, [כבר כתב המגן אברהם] ווייל ס'איז דערינען דאָ גאולת מצרים. [אבל צריך עוד טעם למה קבעוה דייקא 'בשבת'] - [המשך דברי הפרי מגדים, באות יב]

יא

אבל יש לומר דמכיון דבשאר ימים טובים כבר נקבע אמירת ספר אחר מהחמש מגילות, מהשיך לאותו יו"מ, לכן נשאר אמירת שיר השירים לאומרו בחג הפסח דייקא, אף דיש בה שייכות גם לשאר המועדים

[און] קען זיין [במה שקבעו לאומרו בפסח, ווייל] ביי מתן תורה [לאמירת חג השבועות] האָט מען [שוין] געשטעלט [דערויף מגילת] רות, - דאָס קלער איך, דאָס זאָג איך צי [להוסיף על דבריו]. - קאָן זיין [דעל דרך זה] האָט מען אויסגעקליבן אַלעס [מתי לומר כל מגילה מהחמש מגילות]. און דאָרט [בחג הסוכות, כבר קבעו לומר] קהלת. [ולכן] דאָ [בחג פסח] האָט מען בּוֹחַר געווען [לומר שיר השירים], ווייל מ'שמועסט דאָך דאָרט 'דאָך' אַ גרויס טייל רעדט מען דאָרט פון יציאת מצרים, [ושאר המגילות כבר נקבע זמן לאמירתם, ועל כן אף ששיר השירים שייך בכל מועד, מכל מקום בפסח נשאר רק לומר מגילה זו, ויש לו שייכות 'גם' לפסח].

יב

אמנם בפרי מגדים הקשה עוד, דאף כשקבעו לומר בפסח, למה קבעוה לאומרה דייקא ביום השבת שבחג, ולא בשאר ימים. והוא מסיק לתרץ משום שיש בה עניני עולם הבא, ושבת הוא מעין עולם הבא

ד [אמנם] פרעגט דער פרי מגדים¹ [עוד], פאָרוואָס גראַד [אום] שַׁבָּת. זאָל מען [טאָקע] זאָגן אין פסח [באיזה יום אחר קבוע שבחג]. זאָגט ער [דערויף] אַיני יודע למה, איך ווייס נישט קיין טעם פאָרוואָס [דייקא] שַׁבָּת.

מאי טעמא. בגין דכל מלוי ברחימו ובחנה כלא וכו'. אַבְל שיר השירים, וְדאָ כּוֹס שֶׁל בִּרְכָה דְּאֵתְהִיב בִּימְנָא, וְאַתְמָסְר בגויה, וְעַל דָּא כָּל רַחֲמֵי וְכָל חֵידו אֲשֶׁתְּכַח. ובגין כּוֹ כָּל מְלֵוֹי בִּרְחִימוֹ וּבְחִנּוֹה, וְלֹא אֲשֶׁתְּכַח בְּשָׂאָר כָּל שִׁירֵין דְּעָלְמָא הֵכִי. ובגין דא מסתרא דאֲבָהֶן אַתְעַר שִׁירְתָּא דא. ◦ יומא דאתגלי שִׁירְתָּא דא, הֵהוּא יומא נַחְתַּת שְׁכִינְתָּא לְאַרְעָא, דְּכָתִיב (מלכים א' ח, יא) וְלֹא יָכֻלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת נְגוֹ, מַאי טַעְמָא. בגין כי מלא כבוד ה' אֵת בֵּית ה' (שם). בְּהֵוָה יומא מְמַשׁ, אֲתַגְלִיאת תוֹשְׁבַתָּא (דף קמ"ד ע"א) דא, וְאַמְרָה שְׁלֹמֹה בְּרוּךְ קִדְשָׁא. תוֹשְׁבַתָּא דִּשְׁרִיתָא דא, אִיהִי כִלְלָא דְכָל אֲוִרִיָּתָא. כִּלְלָא דְכָל עֹבְדָא דְבִרְאשִׁית, כִּלְלָא דְרָזָא דְאַבְהֶן, כִּלְלָא דְגִלּוּתָא דְמִצְרַיִם, וְכַד נִפְקֵי וְיִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְתוֹשְׁבַתָּא דִּימָא. כִּלְלָא דִּינִיד אֲמִירָן. וְקִיּוּמָא דְהֵרָא סִינֵי, וְכַד אָזְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא, עַד דְּעָאֻלוּ לְאַרְעָא, וְאַתְבְּנִי בִי מִקְדָּשָׁא. כִּלְלָא דְעֻטְרָא דְשִׁמָּא קִדְשָׁא עֲלָהָ בִּרְחִימוֹ וּבְחִנּוֹה. כִּלְלָא דְגִלּוּתוֹהֶן דִּיִּשְׂרָאֵל בִּינֵי עַמְמֵינָא, וּפּוֹרְקָנָא דְלֵהוּן. כִּלְלָא דְתַחֲתִיית הַמֵּתִים, עַד יוּמָא דְאִיהִי שַׁבָּת לַה'. מַאי דְהוּא, וּמַאי דְהוּי, וּמַאי דְזֻמִּין לְמַהוּ, לְכַתֵּר בִּיּוּמָא שְׁבִיעָה כַּד יְהֵא שַׁבָּת לַה', כִּלְלָא אִיהוּ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים.

¹ וכגון בנין בית המקדש, וענין הגלות והגאולה, ועולם הבא.

¹ בפרי מגדים ("א"ח תצ, א"א ח): שיר השירים. עיין מגן אברהם (בטעם שאומרים זאת בפסח, ולשונו הובא לעיל). והנה אין אומרים אותו כי אם בשבת דוקא, היינו או בשבת חול המועד, או כשחל שבת ביוב טוב אחרון, [חל שבת] בשביעי אומרים בשביעי, דחל בשמיני אומרים בשמיני, שחל גם כן בשבת, ועיין לבוש. ואיני יודע טעם למה וכו'. ◦ וקהלת אין אומרים כי אם בשבת חול המועד, או כשחל שמיני עצרת בשבת, ולא ביום א' שחל בשבת. ובקהלת יש לומר הואיל וכתיב (קהלת יא, ב) תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה, יש לומר גם כן אלו ימי שבתא, משום הכי אומרים אומרים אותו דוקא בשבת. ומכל מקום [אכתי קשה] יאמרו ביום א' כשחל בשבת. ◦ ובשיר השירים דוקא בשבת, יש לומר, שבת רומז לעולם הבא, ושיר השירים יש בו גם כן רמזים הרבה על זה. ◦ וביום טוב ראשון יש לומר [בטעם שאין אומרים בו אף כשחל בשבת, לפי] שמרכיב בפיוטים טל, לכך אין אומרים עד שבת חול המועד או יום טוב אחרון. ובסוכות קשה, דבשמיני עצרת מארכיב בגשם, היה להם לומר ביום ראשון כשחל בשבת. ומנהג ישראל תורה הוא.

[ולבסוף] דאָגט ער, אפשר ווייל אין שיר השירים איז דאָן מְרוֹמָז עוֹלָם הָבָא, און שֶׁבֶת איז מְעִין עוֹלָם הָבָא.^י

י
אבל גם טעם זה לכאורה אינו מספיק, שהרי עניני עולם הבא כלולים בכל התורה כולה, ולא רק בשיר השירים
נו [אכתי לא מספיק טעם זה, דהרי] אין שיר השירים איז דאָן מְרוֹמָז אֵלֶּם (וכדלעיל באות
ט) [ולא רק עולם הבא. ולעומת זה בענין] עוֹלָם הָבָא איז די גאַנצע תּוֹרָה [מקושר בזה], עוֹלָם
הָבָא איז דאָן מְרוֹמָז אין די גאַנצע תּוֹרָה, איבערָאָל, [ולא רק בשיר השירים].
[והרי לשון] חֲיִים [שבכל הכתובים] מיינט מען - [ואפילו בפסוק] וְחַי בָּהֶם^ט [אחרי יח, ה], -
לְעוֹלָם שְׁפָלוֹ אֲרוּךְ דאָגט דאָן די גמרא.

י קושיית ודקדוקים בקריאת היום

קושיא ה

איחא בגמרא דסדר הקריאות לח' ימי פסח, הוא על פי הסימן מִשְׁפַּח תּוֹרָא, קָדַשׁ
בְּכִסְפָּא, פֶּסֶל בְּמִדְבָּרָא, שְׁלַח בּוֹכְרָא. ונמצא דקריאת פֶּסֶל, הוא ביום ה' דפסח

נאָר [כדי] מ'זאָל פֶּאַרשטיין דאָס ענין. [נקדים וואָס] איך האָב דאָ מְתּוּבָּנ געווען אין
חול המועד [אין] דעם סֵדֶר הַקְּרִיאָתוֹת [שבימי פסח, שנזכר הסדר] אין די גמרא אין מגילה^א,
וואָס מ'ליינט יעדן טאָג. בלייבט די גמרא ביי דעם סִימָן, מִשְׁפַּח תּוֹרָא, קָדַשׁ בְּכִסְפָּא,
פֶּסֶל בְּמִדְבָּרָא, [שְׁלַח בּוֹכְרָא]^ב.

^א כמבואר בגמרא ברכות (נו:): שלשה מעין העולם הבא, אלו הן, שֶׁבֶת, שֶׁמֶשׁ [פירש"י: חמה זורחת] וכו'.
ובמכילתא פרשת כי תשא: כי אָני ה' מְקַדְּשֶׁכֶּם (תשא לא, ג'), לעולם הבא, כגון קדושת שבת בעולם הזה,
נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא. וכן הוא אומר (תהלים צב, א) מְמוֹרָז שִׁיר לַיּוֹם הַשֶּׁבֶת, לעולם
שכולו שבת. [וכעין זה במשנה תמיד (ו, ד)].

^ב וכפירוש רש"י [אחרי שם]: וְחַי בָּהֶם. לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת.
[ונקט רבינו פסוק זה, דאפילו בפסוק זה שדרשו בו חז"ל ולא ימות בהם, דפיקוח נפש דוחה כל המצות, דלפי זה
מתפרש הפסוק על חיי עולם הזה. אפילו הכי פירש בו רש"י, דלפי פשוטו קאי על חיי עולם הבא].

^ג בגמרא קידושין (ט:): וחולין (קמב): רבי יעקב היא דאמר שחר מצוה בהאי עולמא ליכא, דתניא רבי יעקב אומר
אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שחרה בצדה [פירש"י: כגון כבוד אב ואם, ושלוח הקן], שאין תחיית
המתים תלויה בה [באותו מתן שחר, שתוכל להבין מתן שחרה שעתידין המתים להחיות, להודיען שאין מתן שחר אלא
לעולם הבא]. בכיבוד אב ואם כתיב (דברים ה, טו) לְמַעַן יֵאָרְכְּךָ יְמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטִב לָךְ, בשילוח הקן כתיב (תצא כב, ז)
לְמַעַן יֵיטִב לָךְ וְהֵאָרְכְּתָה יְמֶיךָ, הרי שאמר לו אביו עֲלֵה לבירה והבא לי גוזלות, וְעֲלֵה לבירה ושלח את האם ונטל
את הבנים, ובחירתו נפל של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא לְמַעַן יֵיטִב לָךְ לעולם
שכולו טוב [שאין בו לא היק ולא יסורין, אלא טובה], וְלִמְעַן יֵאָרְכְּךָ יְמֶיךָ לעולם שכולו ארוך. ו דולמא לאו הכי
הוה [לא יאיר הדבר הזה לעולם אלא מאריכין ימיו ושנותיו], רבי יעקב מעשה חזא [באחד שאמר לו אביו עלה לבירה
והבא לי גוזלות וכו'].

^ד בגמרא מגילה (לא): תנו רבנן [פירש"י: ברייתא שלימה היא וכו', אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום
ביום, מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין יום טוב
אלא יום אחד], בפסח קורין בפרשת מועדות, ומפטירין בפסח גלגל [ביהושע]. והאידינא דאיכא תרי יומי, יומא
קמא בפסח גלגל, ולמחר בפסח יאשיהו. ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח. מאי היא, אמר רב
פפא, מאפ"ר סימן [משכו וקחו לכם צאן, אם כסף תלוה את עמי, פסל לך, וידיבר שבכחהעלותך, ויום טוב שני קורין כיום
ראשון, שור או כשב]. יום טוב האחרון של פסח, קורין וְיָהִי בְשִׁלַּח [לפי שביים שביעי של פסח אמרו שירה על הים],
ומפטירין וַיִּדְבֶּר דְּוָד, ולמחר כָּל הַבְּכוֹר, ומפטירין עוד הַיּוֹם. אמר אב"י, והאידינא נהוג עולמא למיקרי מִשְׁפַּח
תּוֹרָא, קָדַשׁ בְּכִסְפָּא, פֶּסֶל בְּמִדְבָּרָא, שְׁלַח בּוֹכְרָא. - [ועיין עוד מדברי הגמרא שם, להלן בהערה טו].

^ה והם הח' פרשיות הגמריים בדברי הטור דלהלן, מִשְׁכוֹ, שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב וכו'. - ועיין בלבוש (א"ח תצא, ט) מה
שביאר בסימן זה וז"ל: ומה שנתנו חז"ל סימן בלשון הזה, נראה לי שאי אפשר שנפלו עליו במקרה בלי שום
כוונה, כי ודאי נתנוהו ככוונה רמז בו, כמנהגם בכל מקום, שאפילו שיחה קלה שלהם צריכה

טו

וכתבו התוספות דכשחל פסח ביום ה' בשבת, או משנתה הסדר לקרות פסל ביום ג'
שהוא בשבת. כי בשבת חול המועד קורין ראה אתה אמר אלי, אשר בכללה הוי פסל לך

זאגט תוספות², אז דער סדר ווערט נישט נשטתנה, נאָר ווען ס'קומט אויס [יום
החמישי] אין די וואָך [ולא בשבת, והיינו כשחל א' דפסח ביום חמישי, שא' ב' קורין משך תורא,
וביום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין ראה אתה אמר אלי, שבכללה הוי פסל לך], די איינע
זאך ווערט נשטתנה, אז ס'קומט אויס [ג' דפסח] אין שבת, מוז מען ליינען ראה אתה
אמר, [שבכללה הוא קריאת] פסל במדברא, געוויינטליך איז דאך פסל [ביום ה' דפסח],
נאָר אויסער אז ס'געפאלט [שבת במקדש, ביום ג' דפסח].

טז

היי יאָר¹ געפאלט זיך עס טאקע פונקט גוט, ס'קומט אויס [לקרות] פסל אין שבת
[לפי הסימן, כי יום ה' דפסח חל עתה בשבת]. און דערנאָכדעם [למחר] איז במדברא,
דערנאָכדעם [למחר ביום] ערב שביעי של פסח איז במדברא.
היי יאָר פאסט זיך עס צי צום סימן.

תלמוד, כל שכן במקום הזה שנתנוהו סימן לקריאת קדושת התורה. על כן אני אומר שרצו לרמוז בצחות לשונם
זה, מה שנעשה לישראל ע"י מעשה העגל, שנשלחו הבכורות מעבודת השי" ונבחרו הלוים. והכי פירושו של
הסימן, משך תורא, רצה לומר כשמשכו ישראל לעשות להם את תבנית השור לעבודה זרה, שמשכוהו ושטוהו
להם מתחת כסא הכבוד שהוא אחד מן הד' פנים שבמרכבה. קדש בכספא, רצה לומר אז קדשוהו ועשאוהו
בכסף, על שם הכתוב שנאמר (הושע ב, י) כסף הרביתי לה זקב עשו לבעל. ואחר כך מפרש ואומר ואיזה הוא,
פסל במדברא, כלומר הוא אותו הפסל שעשו ישראל במדבר. ומה נעשה להם על ידי כך, שלח בוקרא, כלומר
ששלח הבכורות מעל עבודתו, ובחר בשבת לוי שלא חטאו בעגל. ומפני שעל ידי עיקר הגאולה הזאת נבחרו
הבכורים לעבודת השי"ת, משום שניצלו ממכת בכורות, והם מדרו בעגל ומאסו עבודת השי"ת, על כן נתנו
חז"ל סימן זה ברגל זה, על דרך התוכחה, לזכור מה שנאבד מהם בפשיעתן, וכל אחד יתן אל לבו. נראה לי.

² בתוספות מגילה (שם): והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא וכו'. אומר ר"י, דזה הסדר לא ישתנה רק כשחל
פסח ביום חמישי, שא' ב' קורין משך תורא, וביום שלישי שהוא שבת של חול המועד, קורין ראה אתה אמר
אלי, ובכללה הוי פסל לך, כדאמרינן לקמן (בגמרא שם, והובא להלן בהערה טו) דשבת של חול המועד בין בניסן בין
בתשרי קורין ראה אתה אמר אלי. וביום ד' חמישי וששי של פסח שהוא אב"ג דשבת, א' יקראו פסל לך
בחמישי של פסח כמו שרגילין בשאר שנים, אלא ביום ארבע וחמישי וששי יקראו קדש, בכספא, במדברא.
וז"ל הטור (א"ח סימן תצ): ומציאין בכל יום [של חוה"מ פסח] ב' ספרים, וקורין ביום הראשון של חול
המועד ג' בפרשת בא אל פרעה מקדש לי עד סוף סדרא, ובשנייה קורא רביעי בקרבנות המוספין בפרשת פנחס,
ומתחיל והקרבתם עד סוף פיסקא. בשני קורין ג' בפרשת ואלה המשפטים מאם כסף תלוה את עמי עד לא
תבשל גדי בחלב אמו, והד' כמו אתמול, וכן בכל ימי חול המועד. בשלישי קורין בפרשת כי תשא מפסל לך עד
לא תבשל גדי בחלב אמו, ברביעי בפרשת בהעלותך מוידבר ה' אל משה עד ולאזרח הארץ. בחמישי שהוא
שביעי של פסח הוא יום טוב וכו', וקורין ה' בפרשת בשלח, מייש סדרא עד רופאך, ומפטיר קורא והקרבתם
כמו בחול המועד, ומפטיר בשמואל מוידבר דוד עד סוף השירה. ביו"ט השני [שהוא אחרון של פסח] קורין ה'
בפרשת ראה, כל הבכור עד סוף סדרא, ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר, ומפטיר קורא כמו אתמול,
ומפטירין בישעיה עוד היום בנזכר לעמוד, עד צהלי ורונני. שבת שחל בחול המועד, ערבית שחרית ומנחה
מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכרה ברצה, ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום
באמצע, וחותם בשניהם. וקורין ז' בפרשת כי תשא, מראה אתה אמר אלי עד בחלב אמו, ומפטיר קורא
והקרבתם, ומפטיר ביהיקאל מן היתה עלי עד סוף הענין וכו'. וסימן הפרשיות משך תורא, קדש בכספא, פסל
במדברא, שלח בוקרא. משיכו, שור או כשב, קדש לי כל בכור, אם כסף תלוה, פסל לך, במדבר סיני,
ויהי בשלח, כל הבכור. וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה', כי כשחל ביום ז' או ביום א', אין שבת בחול
המועד. וכשיבא ביום ג', בא שבת ביום ה' שסימנו פסל, אבל כשיבא ביום ה' אז קורין ביום א' ב' משך תורא,
וביום ג' שהוא שבת קורא ראה אתה אמר אלי שהוא פסל, וביום א' ב' ג' קורין קדש, בכספא, במדברא, כסדר
שהן כתובין בתורה. שמן הראוי לקרותם לעולם כסדר שכתובים בתורה, אלא שקורין שור או כשב בשני, לפי
שיש בו ענין הפסח, ובקמשה עשר יום וגו'. ופרשת בשלח בשביעי, לפי שאז עברו ה'ים, ובשאר הימים קורין
כסדר שכתובים בתורה.

¹ דבשנת תשכ"ז חל יום ראשון דפסח ביום ג' מימי השבוע, והיה סדר הקריאה 'כסדרן' לפי הסימן.

אָבער אויב ווען ס'געפאלט זיך אין אַן אַנדערן טאָג, אַז ס'פאַסט נישט צי צום ס'ימן, דעס איינע [קריאה של פסל] נעמט מען אַרויס פונעם ס'ימן, [ווייל] אום שַׁבַּת מוז מען ליינען רָאָה אַתָּה אַמֵּר [שבכללה הוא גם קריאת פסל].

^{יז}
ובטעם קריאת פרשה זו בשבת חול המועד [וגם בסוכות], כתב רש"י, משום דכתיב בה
אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר, דמשם למדו בגמרא חגיגה האיסור מלאכה בחולו של מועד
[והטעם] פאַרוואָס, איז אַ מִימְרָא אין די גמרא ווייטערט^{יז}, אַ מִימְרָא [דרב יהודה אמר
רב] אַז יעדן שַׁבַּת חול המועד, סיי פֿסח, סיי סוכות, ליינט מען רָאָה אַתָּה אַמֵּר.
זאָגט רש"י^{יז} פאַרוואָס, - ס'שטייט נישט אין די גמרא פאַרוואָס, - זאָגט רש"י
ווייל ס'איז דאָ דערניצן [מצות] שַׁבַּת - [ולכן] ליינט מען עס [אין] שַׁבַּת, - און [מצות] רָגֵל
און חול המועד. [אזוי ווי] די גמרא זאָגט אין חגיגה^{יז} [בהפסוק] אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר
שַׁבַּעַת יָמִים, לְרֵבּוֹת חול המועד [שאסור במלאכה], - אין חגיגה דף י"ח. -
אַזוי זאָגט רש"י.

^{יח}
אבל לכאורה אכתי קשה, שהרי גם בפרשת אם כסף תלוה שבסדר משפטים, נזכר שם הפסוק אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר, ואם
כן אכתי הוי יכולין לקרות בשבת חול המועד פרשת כסף, ולמה בחרו לקרות בו דייקא פרשת פסל שבפרשת כי תשא
(ה) [נאך] לכאורה ברויך מען צו פאַרשטיין. [שהרי] דער אַמֵּר, אין די פֿרָשָׁה פון אַם
כֶּסֶף תִּלְוֶה [שבפרשת משפטים (כב, כד) שהוא קריאת יום ד' דפסח], שטייט אויך די זעלבע
[לשונות כמו כאן בקריאת פסל דפרשת כי תשא], אויך שַׁבַּת און רָגֵלִים, [און דאָרט] שטייט אויך
אַזאַ פסוק (כג, טו) שַׁבַּעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת, אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר.

^{יט}
והראיה דבתורה אור על הגמרא חגיגה אצל לימוד הפסוק אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר,
מצוין באמת להפסוק דפרשת משפטים, שהוא מוקדם, ולא להפסוק דפרשת כי תשא
און וְהָרֵאָיָה, אין חגיגה במקומו, וואו די גמרא לערנט אַרויס פון חַג הַמִּצּוֹת
תִּשְׁמֹר אויף חול המועד, איז צוגעצייכנט (בתורה אור, שבגליון הגמרא) שמות כ"ג.
און שמות כ"ג איז די פֿרָשָׁה פון אַם כֶּסֶף תִּלְוֶה, און דעס [פרשת רָאָה אַתָּה אַמֵּר] איז
אַסאַך ווייטער אין פֿרִשֶׁת פִּי תִשָּׂא (שמות לד), אַהינציר [מיט] כמה פרשיות.
[און] פאַרוואָס ער צייכנט אָן 'דעס' (שמות כג), דאָס פאַרשטייט מען. ווייל ס'איז
'פֿריער' [בתורה]. דער זעלבער פֿסוק [אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר] איז פֿריער [בפרשת משפטים, ולכן]
צייכנט ער אָן דעם פֿסוק פון משפטים, אין [קריאת] אַם כֶּסֶף תִּלְוֶה."

^כ
נו לערן איך דאָך אַרויס [ענין] חול המועד אין די גמרא פון 'דעם' פֿסוק [שבפרשת
משפטים], זעט מען דאָך [מציונו של בעל מסורת הש"ס ותורה אור] אַז זיי האָבן געלערנט [פֿשט

^{יז} בגמרא מגילה (שם, בסוף העמוד): אמר רב הונא אמר רב, שבת שחל להיות בחולו של מועד, בין בפסח בין
בסוכות, מקרא קרינן רָאָה אַתָּה [שיש שם מצות שבת, ורגלים, וחולו של מועד, דכתיב אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר, ומכאן למדנו
איסור מלאכת חולו של מועד, במסכת חגיגה], אפסורי, בפסח הַעֲצֻמוֹת הִיבְשׁוֹת [שיצאו ממצרים לפני הקץ], ובסוכות
כיום בוא גוג [והיא המלחמה האמורה בזכריה, בהנה יום בא לה].

^{יט} בגמרא חגיגה (יח): מכלל דתרווייהו סבירא להו דחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה. מנהני מילי, דתנו
רבנן אַת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שַׁבַּעַת יָמִים, לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה [פירש"י: דרוש ביה אַת
חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר, וכל תשמור אזהרת לא תעשה הוא, שומריהו מן המלאכה], דברי רבי יאשיה וכו'.

^י ויעיין כעין זה בש"ך (י"ד קצח, סא) מה שדייק מציונו של בעל תולדות אהרן על נ"ך (באיוב יב, כא).

אין די גמרא [אז איך לערן [עס] ארויס פון 'דעם' פסוק, פון [פרשת] אַם פֿסַף תִּלְוָה. [וואס כן] העט מען דאָךְ לויט דעם טעם פון רש"י, גיווען געדארפט צו ליינען אַם פֿסַף תִּלְוָה אין שַׁבָּת, פונקט ווי דאָס [קריאת פרשת פסל], ווייל ס'איז דאָךְ די זעלבע זאך [און] 'פריער'. פארוואס מוז מען ליינען גראד די פֿרָשָׁה פון רֵאָה אַתָּה אִמֵּר אֱלִי הֶעֱלָ, אום שבת חול המועד.

[און] אין ערגעץ שטייט נישט דערויף קיין טעם קיין אנדערער, אויסער דעם וואָס רש"י זאָגט.

כא

איך האָב שוין [אַמאָל] געזאָגט אין דעם ענין¹.
נאָר וואָס ס'דאָכט זיך מיר היצטערט אַן ענין [מה שיש לבאר עוד טעם בזה] בִּיתָר בִּיאֵר [מדוע קורין בשבת חול המועד דייקא הקריאה דפסל לך, מה שלא שייך טעם זה בהקריאה דאם כסף תלוה].

צו

ישוב הקשיות בקריאת היום

הקדמה לישוב קושיא ה
(עד אחר אות קלו)

ממה שאמרתי בפרשת כי תשא

איך האָב מתבונן געווען דעם חול המועד, כ'האָב מיך מתבונן אין די קריאות פון חול המועד, נזכרתי [פון דעם] וואָס איך האָב געזאָגט פֿשט אין פרשת כי תשא² אויף דעם [פרשה פון] רֵאָה אַתָּה אִמֵּר אֱלִי הֶעֱלָ (תשא לג, יב), טאַקע 'די' פֿרָשָׁה וואָס מ'ליינט היינט [בשבת חול המועד], רֵאָה אַתָּה אִמֵּר אֱלִי הֶעֱלָ אַתָּה הָעַם הַזֶּה [נאָתָה לא הודעתני וגו']. [וואָס] לכאורה די גאַנצע פֿרָשָׁה איז דאָךְ פֿלאַי פֿלאַות.

צח

קושיא א - בפרשת כי תשא

בפסוק נאָתָה לא הודעתני את אשר תשלח עמי, קשה להלא שפיר הודיע לו באומרו הנה אנכי שלח לפניך מלאך וגו' רֵאָה אַתָּה אִמֵּר אֱלִי הֶעֱלָ אַתָּה הָעַם הַזֶּה, נאָתָה לא הודעתני את אשר תשלח עמי.
א [פרעגט מען דאָךְ די קושיא, [וואָס האָט ער געזאָגט] דו האָסט מיר נישט מוֹדִיעַ געווען, [והלא] דער בורא כל עולמים האָט דאָךְ אים [שוין] געזאָגט (שם, ב) [נשלחתי] לִפְנֵיךְ מִלֶּאךְ, [וכן בפרשת משפטים (כג, ג) אמר הנה אנכי שלח לפניך מלאך].

צט

[תירוץ רש"י על קושיא א]

ורש"י מפרש דהכי פירושו, ואשר אמרת לי הנה אנכי שלח מלאך, אין זו הודעה, שאין אני חפץ בה רש"י זאָגט³, [כי אמר משה] כְּאִשְׁט דו האָסט מיר געזאָגט, [אַבער] איך בין נישט

¹ "בליל שב"ק חוה"מ פסח תשכ"ג, ונדפס בחידושי תורה (ג' כרכים, לפסח עמוד כה). ועיין בזה בדברי יואל לפסח (אות סב).

² בס"ג כי תשא תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס רצג, חלק א), עיין שם כל הענין דלהלן באורך. ורבינו חזר כאן על רוב הדברים דשם, וגם הוסיף קצת [והוא כנראה ממה שהוסיף על פרשת כי תשא בעת שעבר על הכתבים, וכמו שנדפס בדברי יואל כי תשא, והוספנו זאת בקונטרס רצג] בביאור מה שביקש משה ונפלינו אָנִי וְעַמִּי וגו', שלא תשרה שכינה על אומות העולם.

³ ברש"י כי תשא (לג, יב): רֵאָה אַתָּה אִמֵּר אֱלִי. רֵאָה, תן עיניך ולבך על דברייך, אַתָּה אִמֵּר אֱלִי [העל את העם] וגו',

חֲפִץ אֵין דעם, ער 'וויל נישט' קיין מלאך, ער וויל נאָר [אז] הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַליין זאָל גיין [מיט אידן].

ק
[מה שעדיין קשה לתירוץ רש"י]

אמנם לפירושו אכתי קשה, דמשמעות הכתוב הוא שלא הודיע לו, והרי שפיר הודיע לו. ויהי לו לומר בלשון שאני חפץ בה, ולא בלשון שלא הודיע לו.

נו לכאורה איז דאָךְ נישט טייטש אַז מ'האַט אים נישט מוֹדִיעַ געווען, [נאָר אז] ער איז נישט צופרידן מיט דעם וואָס מ'האַט אים מוֹדִיעַ געווען, מיט דעם וואָס מ'האַט אים געזאָגט, איז דאָךְ [עס] נישט טייטש לֹא 'הוֹדַעְתִּנִי'. [והרי אדרבה] ער איז דאָךְ פאַרדעם נישט צופרידן, ווייל מ'האַט אים יאָ געזאָגט, מ'האַט אים געזאָגט [הִנֵּה אָנְכִי] שְׁלַח מְלָאךְ [און אויף דעם] האָט ער געזאָגט אַיִן אָנִי חֲפִץ בְּזֶה.

[נו אז] מ'האַט דאָךְ געזאָגט, קאָנסט דאָךְ נישט זאָגן מ'האַט דיר נישט מוֹדִיעַ געווען. מ'האַט דיר [געזאָגט] אַנדערש וואָס דו האָסט געוואָלט, [אַבער] מ'האַט דאָךְ אים יאָ מוֹדִיעַ געווען, נאָר דורך 'וועם' [אין] הוא מתרצה בדבר]. דעם לָשׁוֹן לֹא 'הוֹדַעְתִּנִי' איז לכאורה זייער שווער.

קא
קושיא ב - בפרשת כי תשא

באומרו ועתה אם מצאתי חן בעיניך, ופירש"י 'אם אמת' שמצאתי חן. קשה לראות שכבר אמר ואתה אמת ודעתך בָּשֵׁם וְגַם מִצָּאתָ חן בעיני, הייך שייך לומר עוד בלשון ספק אם מצא חן בעיני. וגם הוא נראה כסתירה בדבריו [ובהמשך הפסוק שוב אמר משה] ואתה אמת ודעתך בָּשֵׁם וְגַם מִצָּאתָ חן בעיני, ועתה 'אם' [נא] מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך [ואדעך למען אמצא חן בעיניך]. זאָגט רש"י^{כא}, אַם אָמַת הָדָבָר [שמצאתי חן בעיניך].

קב
ב] ס'איז דאָךְ עפעס אַ פֿלאַ, ער הייבט אָן צו זאָגן דו האָסט מיר צוגעזאָגט מִצִּיאַת חן, [וואס כן האיק סיים על זה] וְעַתָּה 'אם' נא מִצָּאתִי, [אויב] אַז ס'איז אָמַת.

קג
דער שפתי חכמים, אַ פֿלאַ, ער זאָגט^{כב} אַז ס'איז [אפשר] עפעס נאָר אזוי ווי מִצָּחֶק, כְּדָרְךָ בְּנֵי אָדָם.

[אמנם באמת] חֶסֶד וְשָׁלוֹם, דאָס טאָר מען נישט [זאָגן]. ווי קאָן מען דאָס זאָגן אויף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

קד
[ועל כל פנים צריך ביאור] וואָס ער הייבט אָן צו זאָגן [ברישא] דו האָסט מיר צוגעזאָגט, [ובסיפא משמע שאמר] און איך בין מְסוּפָק.

וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתִּנִי [את אשר תשלח עמי] וגו'. ואשר אמרת לי הִנֵּה אָנְכִי שְׁלַח מְלָאךְ, אין זו 'הודעה', שאין אני חֲפִץ בָּהּ.

^{כא} ברש"י (שם, יג): וְעַתָּה. 'אם אמת' שמצאתי חן בעיניך, הודעני נא את דרכך, מה שָׁכַר אתה נותן למוצאי חן בעיניך.

^{כב} בשפתי חכמים (שם): דקשה לרש"י, דבפסוק משמע שהיה ספק למשה אי אמר הקב"ה שמצא חן בעיניו, והאמר משה מתחילה להקב"ה איך שאמר אליו מִצָּאתָ חן בעיני. לכך פירש אם אמת הוא שמצאתי חן, דלמא מה שאמרת מִצָּאתָ חן בעיני מצחק הייתי בי, כדרך בני אדם.

לשון שבת חוה"מ פסח תשכ"ז (חלק ב) קדשו

קה

קושיא ג - בפרשת כי תשא

גם יש להבין דיוק לשון 'ועתה'

ג] און וואָס איז דער [לשון] 'ועתה' [אם נאָ מַצָּאתי].

קי

קושיא ד - בפרשת כי תשא

גם סיום הפסוק לַמֶּעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, צריך להבין דהלא כבר הוכיח שמוצא חן, ומה מקום לבקש עוד על זה דערנאָכדעם זאָגט ער ווייטער (בהמשך פסוק יג) הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ [ואדעך] לַמֶּעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ.

ד] נו ער האָט דאָךְ [שוין] געזאָגט אַם מַצָּאתִי [חן בְּעֵינֶיךָ, ואם כן וואָס] זאָגט ער [ווייטער] כדי איך זאָל באַקומען חן?

קי

[תירוץ רש"י על קושיא ד]

ורש"י מפרש דפתרון לַמֶּעַן אֲמַצָּא חֵן, הוא למען אכיר כמה שְׂכָר מציאת החן

און רש"י זאָגט²², לַמֶּעַן אֲמַצָּא, כדי איך זאָל מִפִּיר זיין דעם שְׂכָר פון מַצִּיאֹת חֵן. [וכוונתו לתרץ קושיא הנזכר, כי אמנם כבר מצא חן, אבל מבקש עוד לידע מהו שכר מציאת החן].

קה

[מה שעדיין קשה לתירוץ רש"י]

אבל לכאורה לא משמע כן במשמעות לשון הכתוב, רק דקאי על עצם מציאת החן

[אבער] לכאורה דאָס שטייט אויך נישט אין לִשְׁוֹן הַפֶּתוּב, [שהרי] לַמֶּעַן אֲמַצָּא [חן] שטייט.

קט

קושיא ה - בפרשת כי תשא

והקב"ה השיב על בקשת משה פִּנִּי יָלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ. ועל זה שוב אמר משה אִם אֵין פִּנִּיךָ הַלְכִּים אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה.

וקשה דאם כבר הסכים הקב"ה לבקשתו, מה לו לבקש עוד על זה ולומר כך

ה] דערנאָךְ ווייטער [בהמשך הפרשה] איז זייער שווער אויכעט.

דער בורא כל עולמים האָט אים שוין צוגעזאָגט, פִּנִּי יָלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ [לג, יד]. האָט ער ווייטער געזאָגט, אִם אֵין פִּנִּיךָ הַלְכִּים אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה [שם, טו].

נו מ'האָט דאָךְ אים שוין צוגעזאָגט אַז פִּנִּי יָלְכוּ, וואָס ברויך ער נאָך. וואָס טענה'ט ער עפעס אַם אֵין פִּנִּיךָ הַלְכִּים.

קי

[תירוץ רש"י על קושיא ה - ומה שקשה על זה]

ורש"י מפרש שכוונת תשובת משה לומר לו בְּזֶה אֲנִי חֲפִץ. אבל

אכתי לא מובן אמאי הוצרך לומר לו כך, לאחר שכבר נחמלא בקשתו

[ורש"י פירש²³ ער האָט געזאָגט בְּזֶה אֲנִי חֲפִץ.

[וגם בזה אינו מובן] וואָס דאָרף ער דערציילן אַז ער האָט [דאָס] געוואָלט, ער האָט דאָךְ [דאָס שוין] פריער נאָך געזאָגט. נו אודאי [מובן כי] בְּזֶה אֲנִי חֲפִץ. וואָס זאָגט ער [עס] נאָכאמאָל].

²² ברש"י (שם בהמשך): [ואדעך] לַמֶּעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ. ואדע בזה מדת תגמולך, מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך. ופתרון לַמֶּעַן אֲמַצָּא חֵן, למען אכיר כמה שְׂכָר מציאת החן.

²³ ברש"י (לג, יד-טו): [ויאמר פִּנִּי יָלְכוּ. כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו] (שמואל ב' יז, יא) ופִּנִּיךָ הַלְכִּים בְּקֶרֶב: [ויאמר אֵליו (אם אין פִּנִּיךָ הַלְכִּים)]. בזה אני חפץ, כי על ידי מלאך אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה.

קיא

קושיא ו-1 - בפרשת כי תשא

בפסוק וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי, פירשו חז"ל דביקש משה שלא ישרה הקב"ה את שכנינו על אומות העולם. ויש להבין למה ביקש זאת דייקא לאחר חטא העגל, ולא מקודם לזה. וגם מה טעמו של משה כלל, במה שביקש כן. (ושוב אמר משה) (שם, טז) **וּבִמְהֵרָה יִנָּדַע אִפְּסָא פִּי מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ** (אני וְעַמִּי, הִלּוּא בְּלִכְתֶּךָ עִמָּנוּ, וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי) [מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה. ואיתא בגמרא ברכות (י, ד), שביקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא שלא תשרה שכנה על אומות העולם].

[1] ויש להבין למה דייקא עתה ביקש כך, לאחר חטא העגל, ולא מקודם לזה].
[2] וגם ראוי להבין עצם בקשה זו, וכי מה איכפת ליה למשה אם השי"ת ישרה שכנינו גם על העכו"ם. ועיקר בקשתו היה ראוי להיות רק על הנוגע לטובת ישראל, במה שישרה שכנינו על ישראל יי".

קיב

- דערנאָנדעם ווייטער [אין] די פרשה (שם, יח), - איך וועל שוין שמועסן שפעטער [דערפון]¹², - [ויראמר] **הָרָאנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ**.

קיג

קושיא ח - בפרשת כי תשא

ברמב"ן הקשה עוד על מה שפירש רש"י בפסוק וְאֵתָהּ לֹא הוֹדַעְתָּנִי, שלא היה מרוצה משה בשליחות מלאך. דמאי שנא הכא במפרשת משפטים שכבר נאמר לו כן עוד קודם חטא העגל, ושם שתק משה והסכים על זה, ולמה כאן לא הסכים עוד בזה. וכי רצה עוד להרויח להם עבור מעשה העגל.
נאָר דאָ [בדרך] פֿשוט האָב איך געזאָגט.

[ח] [בהקדם מה שקשה עוד וואָס] דער רמב"ן¹² פרעגט דאָך די קשיא, [והלא] אויבן אין פרשת משפטים ווען דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדֶרֶךְ, האָט ער נישט געזאָגט גאָרנישט [דערקעגן, ווען] ס'איז געווען פאַר'ן עגל נאָך. און נאָכ'ן חטא העגל [כאן בפרשת כי תשא], דאָרט איז ער שוין נישט צופרידן געווען. נו זאָגט ער [הרמב"ן, וכי] דאָרפן זיי מְרִוּיִת זיין דורכן חטא העגל? פריער איז ער צופרידן געווען מיט אַ מַלְאָךְ, און נאָכ'ן חטא העגל איז ער שוין נישט צופרידן געווען.

זאָגט ער¹³ [שפעטער, כי] דעם פסוק פאַרשטייט מען נאָר עַל פִּי סוּד. אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט דאָרטן [בסודן של דברים].

¹² קושיא ו-1 הוא מלשון הדברי יואל כי תשא, שהוא כנראה ממה שהוסיף רבינו בעת שעבר על הכתבים דפרשת כי תשא. וכבר הבאנו זאת בס"ג כי תשא (קונטרס רצג, קושיא ל-א).

¹³ בהישוב לקושיא ג שבתחילת הדרוש (שיודפס אי"ה בחלק ג' של הקונטרס).

¹⁴ ברמב"ן (לג, יב): וְאֵתָהּ לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי. שאמרת לי הנה אֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ, ואין זו הודעה, שאין אני חפץ בו, לשון רש"י. • ואיננו נכון בלשון הכתוב. ועוד, כי למה יאמר עתה כן, ובעת שנאמר לו הדבור ההוא שתק ממנו, וכי יבקש עתה להרויח בעבור מעשה העגל. • אבל הענין, כי הקב"ה אמר בכאן למשה וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ, ומשה אמר לו, לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי, אם הוא מלאך הראשון ששמך בקרבנו. וזה טעם וְאֵתָהּ אֶמְרָתְךָ יִדְעִיתִיךָ בְּשֵׁם, שידעתני ורוממתני בשמך. וכן כתב רבי אברהם (אכן עורא לג, ב כא). ועל דעתו המלאך אשר יבחרו בו הוא מיכאל, הבין בטוב שכלו בפסוקים כי המלאך הראשון רצוי למשה ולישראל, אבל לא יוכל לדעת האמת, כי לא שמע ולא ינבא.

¹⁵ ברמב"ן שם בהמשך (לג, יד): וטעם פֿני יִלְכוּ, על דעת כל המפרשים (רש"י ואבן עזרא, ורד"ק בשמואל ב' יז יא) אני בעצמי אלך, והביאו לו דומה, ופֿניֶיךָ הִלְכִים בְּקֶרֶב (שמואל שם). וטעם אִם אֵין פֿניֶיךָ הִלְכִים על דעת רש"י, בזה אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה. • וחלילה שיאמר אִם אֵין פֿניֶיךָ הִלְכִים, אחרי שהבטיחו פֿני יִלְכוּ. ורבי אברהם (אכן עורא שם, כא) פירש, כי ה' אמר למשה אני בעצמי אלך, וְהִנַּחְתִּי לָךְ לְבָדֶךָ, כי עמך לבדך אלך, ומשה השיב אִם אֵין פֿניֶיךָ הִלְכִים עִם הַגּוֹי כּוֹלּוֹ, אֵל תִּעְלֶנּוּ מִזֶּה, ולכן אמר תִּעְלֶנּוּ בלשון רבים. • גם זה איננו מתוקן, כי משה אמר תחלה לא הִוָּדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמָּךְ בלשון יחיד, והנה גם בעת הרצון קודם

נאָר על פי פּשטות דאַרף מען דאָך [אויך] פאַרשטיין.

קיד

ישוב קושיא ח - בפרשת כי תשא

בפרשת משפטים בפסוק הנה אנכי שלח מלאך וגו' השמר מפניו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם, פירש"י שהוא אינו מלומד בכך, שהוא מן הכף שאין חומאין, ועוד שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו

האָב איך געזאָגט [לייבש קושיית הרמב"ן].

קאָן זיין, דער אַמט איז [דרש"י מפרש בפסוק כי לא אַעלָה בְּקִרְבְּךָ^{כט}, שלא יהיה שכינתי

בתוכם ואלך בעצמי, רק אשלח מלאך לפניך] (ההמשך לזה באות קטז).

קטו

- איך וועל נישט היצט אזוי מאַריר זיין, איך האָב [שוין] געזאָגט דאַרטן [בפרשת כי

תשא] באריכות, [אז] דער תרגום זאגט דאָך^ל [אויף] כי לא אַעלָה בְּקִרְבְּךָ, פונקט פאַרקערט [ווי רש"י], כי לא אַסלָק שְׂכִינָתִי מִבֵּינֵינוּ. [ולכאורה הוא סתירה לפירש"י, אמנם ישבתי שם שאין בזה סתירה, לפי הדרוש דלהלן] לא. -

קטז

[ועל כל פנים] דאָס קאָן זיין [בישוב קושיית הרמב"ן, דהנה] רש"י זאָגט דאָך^{לכ} [על הפסוק]

החטא אמר הנה אנכי שלח מלאך 'לפניך' לשמרך ולהביאך. ואם ידבר עם ישראל, גם זה בעבורם יאמר כן. ועוד, אם כן היה משה מבקש שיודיענו מי המלאך שישלח עמו, והנה היה רוצה במלאך שנאמר בו (משפטים כג, כא) כי שמי בקרבו, והשם עננו בטובה כפולה ומכופלת יותר ממה ששאל, שילך הוא בעצמו.

אבל הפרישה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בַּסְתֵּרִי הַתּוֹרָה, וכך הוא הענין על דרך הַאֲמָת. כי משה אמר וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי מִי הַמַּלְאָךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי, ובקש שיקיים לו שני דברים שאמר לו, האחד יִדְעֶתִּיךָ בְּשֵׁם, כלומר שְׁאֲדַע בשמי בעבורך. ויתכן שיהיה וְאַתָּה אֲמַרְתָּ זֶה, ממה שאמר לו (וארא ו, א) ושמי ה' לא נודעתי להם (לעיל ו א), כאשר פירשתי (ברמב"ן ריש וארא). והדבר השני וגם מִצְאָתָךְ חֵן בְּעֵינַי, שיהיה מוצא חן, והוא דביקות הדעת. ו אמרו וְעַתָּה אִם נָא מִצְאָתָךְ חֵן בְּעֵינֶיךָ, במדת הדין, הוֹדַעְנִי נָא נְתִיבוֹת הַדְּרָכִים כאשר אתה נודע בשמך, וְאֲדַעְךָ לִיחִידְךָ, לְמַעַן אֶמְצָא חֵןךָ הַגָּדוֹל. וראה כי עמך הגוי הזה, אתה אביהם והם בניך, ולזה יתכוון אונקלוס שאומר אֲדַע עִנְיָן וְתִּתְּ אֶרֶץ טוֹבָה וְאֲדַע רַחֲמֶיךָ. ו אז ענה לו הקב"ה פִּנִּי יִלְכוּ, מלאך הברית אשר אתם חפצים שבו יראו פני, שעליו נאמר (ישעי' מט, כח) בְּעֵת רִצּוֹן עֲנִיתִיךָ, כי שמי בקרבו (ועי' רמב"ן שמות ג, ב), וְהִנֵּיחוֹתִי אוֹתוֹ לך, שלא אתנהג עמך במדת הדין עזה, אלא במדה כלולה במדת הרחמים, מלשון וְהִיָּה בְּהִנֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ לך מִכָּל אֲיֻכֶּיךָ (תצא כה, טי), והוא כענין שנאמר (יחזקאל ה, יא) וְכָלֹה אִפִּי וְהִנֵּחוֹתִי חֲמַתִּי בָּם. ו אז ענה משה אִם אֵין פָּנֶיךָ בְּעַצְמְךָ וּבִכְבוֹדְךָ הַלִּבִּים, אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה, שתהיה עמנו פנים בפנים, כי כן היו התנאין בפרשת וארא (ו, ח-ו), וכן הזכיר למעלה (תשא לב, יא) בְּכַח גְּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה (עי' רמב"ן תשא שם, ט), והנה יבקש שיעלה אותם אל הארץ בְּכַח גְּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה, כאשר הוציאם בהם ממצרים. ו טעם וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ, שיהא חלקנו במופלא, ואין כן לְכָל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

^{כט} ברש"י כי תשא (לג, א): כי לא אַעלָה בְּקִרְבְּךָ. לכך אני אומר לך וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ: כי עם קשה ערף אתה. וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי, מרבה אני עליכם זעם.

ועוד שם (לג, ה): וְגַע אֶחָד אַעלָה בְּקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ. אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם, אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור זעמי, שנאמר (ישעי' כו, כ) חֲבִי כְּמַעַט רִגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם, ואכלה אתכם. לפיכך טוב לנכם שאשלח מלאך.

^ל בתרגום אונקלוס (לג, א): אֲרִי לֹא אַסלָק שְׂכִנָּתִי מִבֵּינֶךָ, אֲרִי עִם קָשִׁי קָדַל אַתָּה, דִּילָמָא אֲשִׁיצִינָךְ בְּאַרְחָא. - ועוד שם (לג, ה): אִימֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוֹן עִם קָשִׁי קָדַל, שְׁעָה חָדָא אַסלָק שְׂכִנָּתִי מִבֵּינֶךָ וְאֲשִׁיצִינָךְ. ובתרגום יונתן (לג, ה): אִימֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוֹן עִם קָשִׁי קָדַל, שְׁעָה חָדָא קָלִילָא אִיסלָק אִיקֵר שְׂכִנָּתִי מִבֵּינֶךָ וְאִישִׁיצִינָךְ.

ועיין עוד שם (לג, א): אָרוֹם לִית אֲפָשֶׁר דִּיאַסלָק שְׂכִינָתִי יִקְרִי מִבֵּינֵינוּ, בְּרִם לֹא יְהִי יִקְרִי שְׂרִי בְּמִדּוֹר מִשְׁרִיתֵיהוֹן, אָרוֹם עִם קָשִׁי קָדַל אַנְתָּ דִּילָמָא אִישִׁיצִינָכוֹן בְּאַרְחָא..

^{לא} ועיין בזה לקמן בהערה לו.

^{לב} ברש"י משפטים (כג, כ-כא): הִנֵּה אֲנִכִּי שִׁלַּח מַלְאָךְ. כאן נתבשרו שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם (בפרשתן) כי לא אַעלָה בְּקִרְבְּךָ: אֵל תִּמָּר בּוֹ. לשון הַמְרָאָה, כמו (יהושע א, יח) אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ: כי לא ישא לְפִשְׁעָכֶם. אינו מלומד בכך, שהוא מן הכף שאין חומאין, ועוד שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו.

הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח מִלֶּאֱךָ לְפָנֶיךָ, הַשְׁמֵר מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקוֹלִי אֶל תַּמָּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשְׁעֶכֶם, [זָאָגְט רש"י] שְׁלִיחַ הוּא, וְאִינוּ יָכוֹל לִמְחוּל עַל כְּבוֹדִי. עַר אִיז אַ שְׁלִיחַ אֹן [ער] קֶען נִישַׁט מוֹחֵל זַיִן, [וּלְכֵן הַשְׁמֵר מִפְּנֵי גוֹר] זָאָלְסַט דִּיךְ אַכְטוֹנִג גַּעבֵן.

קיז

אמנם החילוק הוא, כי קודם חטא העגל היו ישראל ברום המעלה לאחר מתן תורה, ולא היו עלולים לחטוא, ולכן לא חשש משה שמא יחטאו. אבל לאחר חטא העגל חזרו ונעשו עלולים לחטוא, לכן מעתה לא הסכים משה לשליחות מלאך לחוד, כי אז לא יהיה להם סליחה ח"ו באם יחטאו

איבערדעם קאָן זיין, פֿאַרן חטאָ הָעֵגֶל איז מען נישט געווען עָלּוּל לְחַטֵּא^ל, [וּלְכֵן] הָאָט אִים נִישַׁט אַזוֹי ווייט באַרִירט [אם ישלח מלאך ולא ילך בעצמו, כי חשב משה] זָאָל מען נִישַׁט זִינְדִיגן, זָאָל מען מער נִזְהָר זיין, וְשָׁמַע בְּקוֹלִי אַזוֹי ווי ער זָאָגט. [אָבֵער] נאָכ'ן חטאָ הָעֵגֶל איז מען עָלּוּל לְחַטֵּא, [און] ס'איז שוין נישט מעגליך אָן תְּשׁוּבָה.

קיח

- [וְהוּא כַעֲיִן] אַזוֹי ווי דער בְּנֵי יִשְׁשׁכָר זָאָגט דאָרטן^ל בִּי שֶׁבֶת [דלכן ניתנה שבת עוד במרה, כדי להורות על כח התשובה שהוצרך להקדים זה לקבלת התורה, בכדי שיוכלו לקבלה^ל. והרי כי תנאי מוכרח לקבלת התורה ואפשרות קיומה, מה שיועיל התשובה ויוכלו לזכות לידי סליחה וכפרה]. -

קיט

ממילא אַז ס'איז נישט מעגליך [להתקיים] אָן תְּשׁוּבָה, איז דאָךְ נישט גוט אַז מ'וועט שיקן אַ מִלֶּאֱךָ, [שהרי] ער זָאָגט דאָךְ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשְׁעֶכֶם, ער קען דאָךְ נישט מוֹחֵל זיין, [ואם ילך רק מלאך] קֶען דאָךְ נישט זיין קיין תְּשׁוּבָה, ווייל ער קען דאָךְ נישט מוֹחֵל זיין, איז דאָךְ נישט גוט. איבערדעם איז רעכט, נאָכ'ן חטאָ הָעֵגֶל הָאָט ער שוין נישט געקענט באַשטיין, [ווייל] ס'איז אַ הִכָּרֶת [שילך הקב"ה בעצמו, אשר לו לבד הסליחה. און] הִהֲכָרֶת לֹא יִגְנֹה^ל.

קכ

איך הָאָב געזאָגט [בפרשת כי תשא] בְּאֲרִיכוֹת מִיט דעם, דִּי תִרְגּוּמִים^ל מִיט דעם אויסגעטייטש, ס'איז נישט קיין נִפְקָא מִינֵה [לענייני עתה, להאריך בזה]. עַל כָּל פִּנִּים דאָס איז עס געווען [מה שעתה לא הסכים משה לשליחות המלאך, דהוא בכדי שלא יהיה מניעה לכח הסליחה וכפרה].

^ל וכמו שכתב רש"י במס' עבודה זרה (ד' ד"ה לא עשו) דגיבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהם (מדברי יואל). ועיין עוד בזה שם בס"ג כי תשא.

^ל בבני יששכר (סוין ב, ד-ה). וכמו שכבר הביא רבינו דבריו לעיל בהדרוש (בהגדפס בחלק א' של הקונטרס, ושם העתקנו לשון הבני יששכר).

^ל שהרי בהתורה רבו ענפי ודקדוקי המצות, ואין אדם צדיק בארץ שלא יחטא, ולכן זקוקין לתשובה ולסליחה. ומשמירת שבת הרי מוכח דישאל הם בנים למקום, ולכן יכולין להשתמש בשריט אביהם, מה שאין כן באומות העולם, דגוי ששבת חייב מיתה. ומטעם זה גם התשובה מהני רק לישראל, ולא ולאומות העולם. וקבלת התשובה הוא הכרח לקבלת התורה,

^ל הוא מאמר המובא בספרים, ומהם במהרש"א (בבא בתרא טז.), הִהֲכָרֶת לֹא יִשׁוּבָה וְלֹא יִגְנֹה [מלשון שבח וגנאי].

^ל תרגום אונקלוס ויונתן, מה שפירשו הלשון לא אָעֵלָה בְּקִרְבֶּךָ, שלא אסלק שכניתי. דהוא סתירה לפירש"י, וגם בדברי התרגום יונתן עצמו יש סתירה בזה [כמובא לשון התרגומים לעיל (בהערה ל)]. ועל זה ביאר שם רבינו כענין דלהלן, דתרווייהו איתנייהו, כי ביקש משה כי אפילו בעת ההסתרה כשלא יורגש השגחתו ושכניתו בקרבינו, מכל מקום לא יסלק לגמרי השגחתו ושכניתו, כדי שיהא באפשר לשוב בתשובה ולזכות על ידה לסליחה ומחילה.

קכא

הקדמה ליישוב קושיא א וקושיא ד ה - שבפרשת כי תשא

בימי משה פעל בתפלתו שלא יהיה בשליחות מלאך, רק הקב"ה בעצמו הלך עמם בהתגלות השראת כבודו יתברך. אבל בימי יהושע מצינו שכבר הלך מלאך לפניו

נאָר דער אַמֶת, מִשֶּׁה רַבִּינוּ הָאֵט גַּע'פּוֹעִלֵט [בתפלתו, כי 'בְּיָמָיו' לא היה על ידי מלאך כלל, רק הקב"ה בעצמו הלך עמם והשרה שכינתו בתוכם].

אַבער ביי יְהוֹשֻׁעַ שְׂטִיט דאָך'לֵח אִיז יאָ געקומען אַ מַלְאָךְ.

נו וואָס טוט מען, ס'שטייט דאָךְ פֿי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעָם.

[ממילא] מוז איך זאָגן [פֿשֶׁט] אַזוי [כדלהלן].

קכב

והנה כתיב בפרשת וילך ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאנוי הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני וגו'. והקשו דלכאורה משמע שיתוודו על עונתם בזה, ואם כן למה יענשו בהסתרת פנים

[דהנה] ס'שטייט אין פרשת וילך [לא, יז-ח], ואמר [ביום ההוא הלא] על פי אין אלקי

בְּקִרְבִּי מִצְאֻנֵי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא [על כל הרעה אשר עשה וגו'].

פרעגט מען דאָךְ די קשײאַלִט, אַז זיי וועלן זאָגן על פי אין אַלְקִי בְּקִרְבִּי [עבור כן מִצְאֻנֵי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה], אִיז דאָךְ עס אַ רעכטע יִדְדִי [ומגיע להם סליחה, ולא עונש. ואם כן] וואָס דען אִיז טייטש [במה שאמר אחר כך] הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי על כל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה, נאָכדעם ווי זיי וועלן מְתוּדָה זיין פֿי אין אַלְקִי בְּקִרְבִּי, נאָךְ דעם הָאֵט דאָךְ עס נישט קיין פֿירוש, קיין פֿלאַץ.

לויטן [פֿשוט'ן] פֿשֶׁטִּם דאָרף 'דאָס' זיין פֿריער [שמקודם יאמר הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי, ואחר כך יאמר ואמר ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אַלְקִי בְּקִרְבִּי וגו'].

קכג

וביאתי כי אין זה ידיו, ואסור לומר כן, כי האמת הוא שהקב"ה נמצא אתנו תמיד, ואף כשהוא בדרך הסתרה ולא בהתגלות כבימי משה. ועל זה ממשך הכתוב לסתור דבריהם באומרו וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי, שאין זה אלא הסתרת פנים, אבל באמת אני נמצא אתכם, והכל בהשגחה מן השמים, אלא שהוא בדרך מוסתר. וענין זה מוכרח הוא שיהיה כבודו יתברך נמצא תמיד עם ישראל, מפני צורך קבלת התשובה, כי שליו אינו יכול לחלוף, וכמבואר ברש"י דלעיל

האָב איך געזאָגט^{מא}, דער פֿשֶׁט אִיז טאַקע דאָס.

[ווייל] דער אַמֶת אִיז אַזוי.

פֿריער [בימי משה] אַז דער בורא כל עולמים אַליין אִיז געגאַנגען טאַקע, [והיה ניכר

^{לח} בספר יהושע (סוף פרק ה). ועיין בזה בגמרא עירובין (סג:) ומגילה (ג.) וסנהדרין (מד.). ועיין ברמב"ן משפטים (כג.) שאז נתקיים דיבור ה' שאמר לו למשה הנה אנכי שלח מלאך, עיי"ש. ובתנחומא (משפטים סימן יח) שאמר לו המלאך ליהושע עתה באתי (יהושע שם), אני הוא שבאתי בימי משה רבך, ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו, ועתה באתי, עיי"ש.

^{לט} באור החיים הק' (וילך יא, יח): וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר. קשה למה יסתיר פניו אחרי שהתוודו את חטאתם ואמרו הלא על פי אין אלקי בקרבי. ואם נותן הכתוב טעם למה שעבר עד עתה שהסתיר פניו מהם, זה אינו צריך לאומרו, כי רואה אני שהטעם שהסתיר הוא לפי שזנו אחרי אלהי נכר, כמו שאמר למעלה. עוד יש להעיר בפסוק למה כפל הִסְתַּר אֶסְתִּיר וכו'.

^מ במשמעות הכתוב לפי פשוטו, דהסתרה הוא כעונש על כל הרעה אשר עשה.

^{מא} שם בפרשת כי תשא תשכ"ז. ובדרשת ראש השנה תשי"ד (בדברי יואל אות לו, ולשון קדשו קונטרס קסא), הושענא רבה תשי"ב (בדברי יואל לה"ר אות ז), הושענא רבה תשט"ז (אצל למענך בוראניו), הושענא רבה תשכ"ב (לשון קדשו קונטרס רנה, אות כו-כח), ושמוחת תורה תשכ"ב (בדברי יואל לשמח"ת אות כז).

ועיין בספורנו (וילך שם) כעין סגנון זה בבאור הפסוק, לפי דרכו

כן בגלוי, האט מען געוואוסט [אז] הקדוש ברוך הוא גייט אליין [עם ישראל], שכינת יקרו איז געגאנגען [מיט אידן], לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח. אבער דערנאך, ביי יהושע'ס צייטן, ווען ס'איז שוין נישט געווען בגלוי איז טאקע נאך געווען [בגלוי] א מלאך, אבער בהסתר בתוך הסתר איז דא טאקע ווייטער די שכינה הקדושה צווישן אידן, [ווייל] אז נישט העט נישט געקאנט פועל'ן קיין תשובה. נאך [החילוק שבזמן הסתרה, ווען] אידן אז מ'טוט תשובה, קומט עס פארן בורא פל עולמים בדרך הסתר, די תשובה גייט אויך בדרך הסתר. אבער על כל פנים ס'מוז זיין [בכל אופן, שהקב"ה נמצא תמיד אתנו ומשיג עלינו, ומקבל התשובה וסולח ומוחל לעונות ישראל].

קבר

איבערדעם [דער] על 'פי אין אלקי בקרבי' מצאנוי הרעות האלה, דאס טאר מען נישט זאגן, ווארן דעמאלטס קען ער נישט קיין תשובה טון, ווארן אז פי אין אלקי בקרבי אין דאך אין מחילת העון, דעמאלטס איז נישט גוט. [נמצא כי הפסוק הזה לא מיירי מענין של 'ידידי', אלא אדרבה זה גופא הוא 'החטא' מה שאומרים כן]. [ועל זה ממשיך הפסוק כי אמת כדבריהם] נאך מ'דארף צו וויסן, [דהוא רק] ואנכי הסתר אסתיר פני^ב, [שהכל הוא בדרך הסתר, אבל עכ"פ בדרך הסתר הקב"ה נמצא אתנו ומקבל תשובותינו].

קבה

[ווייל] ס'איז נישט פארהאנדן [שלא יהיה הקב"ה עמו, וישיג עלינו]. [דאפילו] ווי גרויס דאס גלות איז, ווי גרויס דער הסתר בתוך הסתר איז, [אבער] דער בורא פל עולמים איז 'אלץ' צווישן אידן. מ'טאר זיך נישט מ'יאש זיין !

^ב ועיין בתולדות יעקב יוסף (ריש פרשת בראשית): דשמעתי ממורי זלה"ה [הבעל שם טוב], שאם ידע האדם שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם, אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און. וזה שאמר ואנכי הסתר אסתיר פני מהם, רוצה לומר שיסתיר מהם שלא ידעו שהקב"ה שם בהסתרה זו וכו', ודפח"ח וכו'. ואחר שידע אדם כלל זה, שהוא כלל גדול שאין שום מקף מקדיל בינו לבין אלקיו בשעת תורה ותפלה, גם שיעלו לפניו כמה מחשבות זרות שהם לבושים וכסויין שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם, מכל מקום אחר שידע אדם שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם, אין זה הסתרה.

ועיין בדגל מחנה אפרים (פרשת וילך): ואנכי הסתר אסתיר פני. והוא לכאורה תמיהה גדולה, איך אפשר שהקב"ה יסתיר פניו מישראל חלילה, ואיך יהיה להם חיות ותקומה, כי זה כל חיותם של ישראל עם קרובו שנקראים בנים למקום (שבת לא). אך דונה המשל הוא למלך שעשה כמה מחיצות באחיות עינים לפני היכלו, שלא יוכלו ליכנס אליו, ונסתתר שם ועשה חומות ואש ונהרות באחיות עינים, הכל לפני בניו. והנה מי שהיה חכם, נתן לב לדבר איך אפשר שאביו הרחמן לא יתרצה להראות פניו לבניו ידידיו, אין זה כי אם אחיות עינים, והאב רוצה לנסות אם ישתדל הבן לבא אליו, ובאמת אין שום הסתרה. והנה מיד כשמסר נפשיו לילך בנהר, נסתר אחיות עינים ועבר בו, וכן בכל המחיצות, עד שבא להיכל המלך. ויש טיפש שירא להתחיל לעבור המחיצות, ויש שעובר המים וחוזר מפני החומות ומפני האש, והנמשל ידוע. והנה מי שמוסר נפשו ועובר בכל המחיצות ודוחק עצמו עד שבא אל המלך, אז יבא למעלה יותר גדולה מקודם. והוא (ויגש מו, ד) אנכי ארד עמך, היינו כשתתן לב ותבין שאפילו בירידה יש גם כן אנכי, היינו ההסתרה שנסתתר עצמי ממך היא גם כן לטובתך, אז ואנכי אעלה גם עלה, היינו שתוכה למעלה יתירה, והוא גם עלה והבן. והוא (וילך סו, ו) ה' ההלך עמך תמיד, הן בירידה והן בעליה, אז לא ירפך ולא יעזבך, ותרגומו לא ישקין ולא ירחיקך, היינו אפילו כשנסתרים לפעמים, מכל מקום לא להרחיק ממך הוא כנ"ל. והוא שמרמו כאן ואנכי הסתר, היינו כשתתן לב להבין שאנכי הוא בהסתרה, אז 'אסתיר', על דרך הדסה היא אסתיר (מגילה ג), והדס מספר חיים עם הכולל, והיינו שאז תוכל לאור באור פני מלך חיים, והוא אסתיר את פני וכו'.

נאָר מ'דאַרף טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, מ'דאַרף פֿל יָמִיו זיין בְּתִשְׁבָּה. חֲלִילָה אַז מ'הָאָט עפּעס פֿוגם געווען, מ'זאָל פֿאַררעכטן.
[און נאָר] אַזוי אַרומער קאָן מען זיין אַ 'איד'.

קבו

פֿי עמָך הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּתְּנָה (תהלים קל, ד). אַזוי ווי דער רמב"ן^{מג} זאָגט [פּשט, אַז] דורך סְלִיחַת הָעוֹן, קאָן מען בלייבן ביי יְרֵאת שְׁמִים. (ועיינן בזה גם להלן באות קלג).
אַז נישט חֲלִילָה, חס וְשָׁלוֹם איז עס אַ יאָש, און דאָס טויג נישט^{מז}.

קבו

יָשׁוּב קוּשִׁיאַ א - בְּפִרְשַׁת כִּי תֵשָׁא

וכמו כן באן בענין שליחות המלאך שאמר הקב"ה, הכוונה היה גם כן שבדואי יהיה גם השראת השכינה והשגחת ה' נמצא תמיד עם ישראל, אלא שיהיה בדרך מוסתר באופן שאינו מורגש ונראה לכל. אמנם חשש משה שלא יהיה ההסתרה גדולה עד שלא ירגישו בזה שכבוד ה' נמצא אתנו

דאָס קאָן זיין.

מֹשֶׁה רִבִּינוּ הָאָט דאָס גאַנץ גוט געוואוסט, - אַז [אפילו] נאָכ'ן חֲטָא הָעֵגֶל [אף באם ילך מלאך, אשר] שְׁלִיחַ הוּא וְאִינוּ מוֹתֵר, - אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים וועט זיין [מיט אידן בכל אופן, על כל פנים] בְּהֶסְתֵּר.

נאָר אַז ס'איז אַ גרויסער הַסְּתֵר, דאָס טויג נישט, [שאז באים לידי יאוש כשאין מרגשין בזה. ולכן] ער הָאָט געוואָלט הָאָבן אַ יְדִיעָה אויף דעם, טאַקע 'אידן' זאָלן וויסן, ס'זאָל זיין בְּאַתְגָּלְיָא [וניכר להם גם בדורות העתידים, וכעין] אַזוי ווי ס'איז געווען בִּימֵי מֹשֶׁה.

קכב

וזהו שביקש ואמר וְאֶתָּה לֹא 'הוֹדַעְתָּנִי' אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי, דאף כשבנגלה יהיה על ידי מלאך, והשגחת ה' יהיה בדרך העלם והסתר, מכל מקום לא יהיה זאת באופן שיחבר זאת מן 'הידיעה' וההרגשה של ישראל, והיינו שלא יהיה הסתרה כפולה עד שלא ירגישו אף זאת שהוא רק הסתרה. ועל זה השיב לו פֶּנִּי יְלָבֹד, דמלבד מה שבימי משה, שאז לא היה כלל על ידי מלאך, הרי גם בימי יהושע יורגש להם בידיעה מה שכבודו ית' הולך גם כן עמם
דאָס הָאָט ער גע'טענ'ה'ט, אַתָּה אַמַּר אֵלֵי הֵעַל אֶת הָעָם הַזֶּה, וְאֶתָּה לֹא 'הוֹדַעְתָּנִי' אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי, דו הָאָסט נישט מוֹדִיעַ געווען, ס'קומט נישט בְּדֶרֶךְ יְדִיעָה.

^{מב} ברמב"ן ריש דברים (בפתיחת הספר): הספר הזה ענינו ידוע שהוא משנה תורה, יבאר בו משה רבינו לדור הנכנס בארץ, רוב מצות הצריכות לישאל. ולא יזכיר בו דבר בתורת כהנים, לא במעשה הקרבנות ולא בסתרת הכהנים ובמעשיהם, שכבר ביאר אותם להם, והכהנים וזרזים הם, לא יצטרכו לאזהרה אחר אזהרה. אבל בישראל יחזיר המצות הנוהגות בהם, פעם להוסיף בהן ביאור, ופעם שלא יחזיר אותן רק להזהיר את ישראל ברוב אזהרות, כמו שיבואר בספר הזה בעניני עבודה זרה אזהרות מרובות זו אחר זו בתוכחות, וקול פחדים אשר יפחיד אותם בכל עונשי העבירות. ועוד יוסיף בספר הזה קצת מצות שלא נזכרו כלל וכו'. וטעם שיתחיל בביאור התורה, התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עונותיהם, פֶּהָה יִמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר, וכמה הנהגה עמם הקב"ה במדת הרחמים. וזה להודיע חסדיו עמם. ועוד שיוכחו בדבריו, שלא יחזרו לקלוקלם, פֶּן יִסָּפוּ בְּכָל חַטָּאתָם. ולחזק להם, בהודיעו אותם כי במדת רחמים יתנהג עמם לעולם. שלא יאמר אדם, לא נוכל לְדַשֵּׁת אֶת הָאָרֶץ, פִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחָטָא, ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדו וְנִאָבֵד, ולכן הודיעם משה רבינו כי הקב"ה רחמן מלא רחמים. כי הסליחה והמחילה ממנו יתברך, סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו, וכענין שאמר הכתוב פִּי עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּתְּנָה.

^{מז} וז"ל רבינו בשו"ת דברי יואל (סימן לא): ומה שכתב שכבר אחר היאוש, ממחשבה זו ירחק יותר מן הבורח מן הארי, כי כבר מבואר בספרים הקדושים כי מי שאינו מאמין שהקב"ה מוחל למכעיסיו, אפילו שהכעיסו עד אין שיעור, מברך ח"ו בכל יום ברכה לבטלה וְחַנוּן הַמִּקְרָה לְסִלּוֹחַ. כי הבורא ית"ש הוא מרבה לסלוח עד אין שיעור, וכבר ביאר חכמ"ל גודל מעלת בעלי תשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (בכרות לד:), והרמב"ם בהלכות תשובה (ו, ד) גם כן מבאר באריכות גודל מעלתם.

קכט

[והוא על דרך שאמרו במשנה^{מה} חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לָהֶם שְׁנִקְרָאִים בָּנִים לְמָקוֹם, דַּעַס אִיז אַ חֲבֵה יִתְּרָה.

די משנה זאגט אזוי (אבות ג, יד) חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאִים בָּנִים לְמָקוֹם, חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לָהֶם שְׁנִקְרָאִים בָּנִים לְמָקוֹם.

זאגן זיי אַלע מפרשים אזוי, דער ברטנורא^מ [בשם הרמב"ם^{מז}, און דער מדרש שמואל^{מח}, אַז די 'ידיעה' דערפון איז אַ חֲבֵה יִתְּרָה, אַז מ'ווייסט דאָס.

דעם בַּעֲצֵם וואָס ס'איז אזוי [שנקראים בנים], איז נאָכנישט 'גענוג' די חֲבֵה. [נאָר] די חֲבֵה [העיקרית] איז אַז ס'קומט בידיעה.

קל

איבערדעם האָט ער גע'טענה'ט, ס'איז אָבער נאָך לא 'הודעתני'.
איך ווייס יאָ גאַנץ גוט אַז דו וועסט זיין דאָרט, אָבער איך ברויך האָבן ס'זאָל זיין מיט ידיעה [והרגשה גס לכל ישראל].

האָט עס דער בורא כל עולמים אים צוגעזאָגט, פֿני ילכו והנחתני לך.

קלא

ישׁוב קושיא ד - בפרשת כי תשא

ותפלת משה היה על דורו של יהושע וכדומה, דאָף שאז כבר היה בשליחות מלאך, מ"מ לא יהיה הסתרה כפולה כל כך האָט ער ווייטער געבעטן [הודעני נא את דרכך, ואדעך למען אמצא חן בעיניך, גם בעתיד].
ווייל ער האָט געוואוסט אַז דאָס וועט נישט אייביג דויערן [מה שפעל שלא יהיה בשליחות מלאך. ולכן] אויף בימי יהושע האָט ער געבעטן [שיהיה בדרך ידיעה, והרגשת ההשגחה].
און אפילו אויף שפעטער [בשאר הדורות], זאָל אויך זיין אַ 'שטיקל' התגלות. ס'זאָל נישט זיין די ביטערע הסתרה [כפולה כל כך, בבחינת] הסתרה אסתיר.
[נאָר] דער וואָס ער 'וויל' וויסן, זאָל 'דאָך' וויסן.

קלב

ישׁוב קושיא ב-ג - בפרשת כי תשא

[ומה שאמר בלשון ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך, אף שכבר אמר לו מקודם לזה שמצא חן. יבואר על פי מה שאמרו בגמרא^{מח} בענין יעקב אבינו, דאָף על פי שהובטח בשמירה נאמר (וישלח לב, ח)

^{מה} במשנה דאבות (ג, יד): חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא בְּצֶלֶם, חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לוֹ שְׁנִבְרָא בְּצֶלֶם, שְׁנִבְרָא (נח ט, ו) כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנִבְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לָהֶם שְׁנִבְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שְׁנִבְרָאוּ (ראה יד, א) בָּנִים אֲתָם לַה' אֱלֹקֵיכֶם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה, חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לָהֶם שְׁנָתָן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה שִׁבּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנִבְרָאוּ (משלי ד, ב) כִּי לָקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ.

^{מז} בפירוש הברטנורא (שם): רמב"ם פירש, חֲבֵה יִתְּרָה הִרָאָה הַקִּבְיָה לָאָדָם, שֶׁהוּדִיעוּ וְאָמַר לוֹ רָאָה שֶׁבְּרָאִיתִךָ בְּצֶלֶם. שֶׁהַמַּטִּיב לַחֲבִירוֹ וְמוֹדִיעוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, מֵרָאָה חֲבֵה יִתְּרָה יוֹתֵר מֵאֲשִׁילוֹ הַטִּיב עִמּוֹ וְאִינוּ חֲשׁוֹב בְּעִינֵינוּ לַהּוּדִיעוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ. וְיֵשׁ לִפְרֹשׁ וְכו'.

^{מח} בפירוש המשניות להרמב"ם (שם): שֶׁהַהוּדְעָה מֵה שֶׁהַטִּיבוּ לוֹ שִׁיעוֹר הַטּוֹבָה, הִיא הַטּוֹבָה אַחֲרָת. כִּי פַעַמִּים שִׁיגְמוֹל אָדָם טוֹבָה לְאִישׁ מִבְּנֵי אָדָם עַל דֶּרֶךְ רַחֲמֻנוֹת, וְלֹא יוֹדִיעָהוּ שִׁיעוֹר מֵה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְּוָה בְּעִינָיו.

^{מח} במדרש שמואל (אבות שם): וְלֹב אֲבוֹת כֹּתֵב, חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה לוֹ, יִרְצָה שְׁזֹאת הַחֲבֵה הִיא חֲבֵה יִתְּרָה מֵאֲדָה, בְּהִיוֹתָ נִיכָרָת לָאָדָם. לִפִּי שֶׁהִיוּ מְכִיר אוֹתָהּ, יִהְיֶה סִיכָה לְהִיוֹת מְשֻׁלֵּם וּמִתָּן אֶת עֲצָמוֹ, הוֹאִיל וְה' אֲהַבָּהוּ כְּמֵה שְׁתָּן לוֹ הַצֶּלֶם. וְאִם הוּא לֹא יִהְיֶה מְכִיר בְּזֹאת הַחֲבֵה וְהַטּוֹבָה, יִהְיֶה אִזּוֹ נֹסֵם זֶהָ בְּאֶף חֲזִיר וְגו' (משלי יא, כב). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תּוֹכֵל לִפְרֹשׁ גַּם כֵּן אוֹמְרוֹ חֲבֵה יִתְּרָה נִדְעָתָה וְכו', בְּשֵׁי הַמְשָׁנִיּוֹת הַבָּאוֹת וְכו', עכ"ל.

וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד, כִּי חָשַׁשׁ שְׁמָא יִגְרֹם הַחֲטָא. וְכֵן מִבּוֹאֵר בַּמִּדְרָשׁ דְּמִכְאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה.¹ וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּיאֵר הַרַמְבַּם² בְּעֵינֵי מַה שֶּׁאִמְרוּ אַבְרָהָם אַבְנֵינוּ (לך טו, ב) בְּמַה אֲדַע כִּי אֵירָשָׁנָה מִה תִּתֶּן לִי וְאֶנְכִּי הוֹלֵךְ עִירִיד. דָּאף שֶׁהוֹבִטָם נִתִּירָא שְׁלֵא יִגְרֹם הַחֲטָא לַעֲכָב הַהִבְטָחָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹבֵאֵר בִּכְאֵן, שֶׁאִמְרוּ מִשֶּׁה לִפְנֵי הַקַּב"ה וְאֵתָהּ אִמְרָתָהּ יִדְעָתִיד בְּשֵׁם וְגַם מִצְאָתָהּ חֵן בְּעֵינֵי, אֲבָל אֲנִי מִתִּירָא שְׁמָא גֵרֵם הַחֲטָא עַד שֶׁנֶּאֱבָד מִמֶּנִּי מַעֲלָה זוֹ, וְלֹא אִמְרוּ 'עֲתֵה' אִם מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, הֵינִי 'אִם' גַּם עֵתָה עֵדִינִי קִיִּים הַבְּטָחָה זוֹ, וְאֵתִי שְׁפִיר גַּם מַה שְׁפִירֵשׁ רִש"י אִם 'אִמְת' שְׁמִצְאָתִי חֵן, כִּי 'אִמְת' נִקְרָא דְּבַר הַמִּתְקִיִּים, וְכַמְבּוֹאֵר בְּרַמְבַּם³ פֶּרֶשׁת וּיִשְׁלַח⁴. (מִדְרָשׁ רַבֵּינוּ בַּס"כ כִּי תִשָּׂא).

¹ כַּמְבּוֹאֵר בַּבְּרָאשִׁית רַבָּה (ד, ט): תִּנָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹסִי, לִמָּה נִקְוֶה עַל לִוְלָא [הַאֲמַנְתִּי לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה'] (תַּהֲלִים כו, ג) [פִּירִישׁ: נִקְוֶה עַל לִוְלָא, לְדַרוֹשׁ אֶת הַנִּקְוָה שְׁהָיָא מִמַּעֲטָא אֶת מִשְׁמַעְטָא הַכְּתוּב, לִמָּר שְׁלֵא דַּבֵּר בְּרוּר הֵי לִי לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה']. לִוְלָא לִשׁוֹן אִם לֹא, כַּמּו' 'לִוְלִי' אֶלְקִי אָבִי וְגו' הִנֵּה לִי (וִיצָא לֹא, מִב), אִמְרוּ דּוֹד לִפְנֵי הַקַּב"ה, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם מוֹבִטָם אֲנִי בְּךָ שֶׁאֵתָה מִשְׁלֵם שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים לַעֲתִיד לְבוֹא, אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לִי חֶלֶק בִּינֵיהֶם אִם לֹא, שְׁמָא יִגְרֹם הַחֲטָא (מִתְרִיצָא הוּא, לְעוֹלָם מוֹחֹק בִּידוֹ שְׁהוּא חֲסִיד, וְהוּא שִׁטְפָק בִּידוֹ אִם יִרְאֶה בְּטוֹב ה', לִפִּי שְׁהִיָּה יֵרָא שְׁמָא יִחְסָא וְיִגְרֹם הַחֲטָא מִלְּרֹאוֹת בְּטוֹב). • כְּדִרְבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי רַמִּי, כְּתִיב וְהִנֵּה אֲנִכִּי עִמָּךְ וְשִׁמְרָתִיךָ כָּל אֲשֶׁר תִּלָּךְ, וְכֹתִיב וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד, אִמְרוּ שְׁמָא יִגְרֹם הַחֲטָא (שְׁמָא אַחַר הַבְּטָחָה חֲטָאִית). כְּתַנִּינָא [נִשְׁהַחֲטָא גִּוְרִם שְׁאִין הַהִבְטָחָה מִתְקִימָתָן], עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָה (בְּשַׁלֵּט טו, טז), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' זֶה בִּיאֵר רַאשׁוֹנָה נִשְׁבָּאוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָה זֶה בִּיאֵר שְׁנִיָּה [כְּשַׁעֲלוּ מַגְלוֹת בָּבֶל בִּימֵי עֲזֵרָא], מִכְּאֵן אִמְרוּ חֲכָמִים רַאשֵׁינִים הִיוּ יִשְׂרָאֵל לִיעֲשׂוֹת לָהֶם נֶס [לְבוֹא בִיד רַמָּה] בִּימֵי עֲזֵרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשֶׂה לָהֶם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, אֲלֵא שֶׁגֵּרֵם הַחֲטָא נִוְלָא הִלְכוּ אֲלֵא בְּרִשׁוֹת כּוֹרֶשׁ, וְכֵל יְמֵי מַלְכֵי פָּרַס נִשְׁתַּעְבְּדוּ לָהֶם, לְכוֹרֶשׁ וְלֵאחֲשֹׁרוּשׁ וְלְדִירוּשׁ הָאֲחֵרוֹן].

² כַּמְבּוֹאֵר בַּבְּרָאשִׁית רַבָּה (עו, ב): דְּבַר אַחַר וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וְכו'. אִמְרוּ רַבִּי יְהוֹדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כֵּךְ אִמְרוּ לוֹ הַקַּב"ה, שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמִלְחָתְךָ (וִיצָא לֹא, ג), תֹּאמַר עַד כֵּאֵן הִיוּ הַתְּנָאִים וְשִׁמְרָנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה (שֵׁם כח, כ) וְלֹא יוֹתֵר. אִמְרוּ רַבִּי יוֹדֵן, אִמְרוּ לוֹ הַמְקוֹם שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ, אָף עַל פִּי כֵן וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד, אֲלֵא מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיק בְּעוֹלָם הַזֶּה. רַב הוֹנָא בִּשְׁם רַבִּי אַחָא אִמְרוּ, וְהִנֵּה אֲנִכִּי עִמָּךְ (שֵׁם טו, א), אִם יִהְיֶה אֶלְקִים עִמָּדִי (שֵׁם ט, א), אֲלֵא מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיק בְּעוֹלָם הַזֶּה. רַב בִּשְׁם רַבִּי אַחָא אִמְרוּ, וַיֹּאמֶר כִּי אֵהְיֶה עִמָּךְ (שְׁמוֹת ג, יב), וְאִין דְּבַר רַע מִזִּיקָךְ, וְכֹתִיב (שֵׁם ד, כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן, אֲלֵא שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיק בְּעוֹלָם הַזֶּה.

וּבִילְקוּט שְׁמַעוֹנִי (רַמּוֹ קל"א): וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד וַיֵּצֵר לוֹ, שְׁנֵי בְנֵי אָדָם הַבְּטִיחִין הַקַּב"ה וְנִתִּירָאוּ, הַבְּחֹר שְׁבַאבּוֹת, וְהַבְּחֹר שְׁבַנְבִּיאִים. הַבְּחֹר שְׁבַאבּוֹת זֶה יַעֲקֹב, שְׁנֵאִמְרוּ (תַּהֲלִים קל"ה, ד) כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ קָה, וְאִמְרוּ לוֹ הַקַּב"ה הִנֵּה אֲנִכִּי עִמָּךְ, וְסוֹף נִתִּירָא, וַיֵּרָא יַעֲקֹב. הַבְּחֹר שְׁבַנְבִּיאִים זֶה מִשֶּׁה, שְׁנֵאִמְרוּ (שֵׁם קו, כג) לִוְלִי מִשֶּׁה בְּחִירוֹ, וְאִמְרוּ לוֹ הַקַּב"ה כִּי אֵהְיֶה עִמָּךְ, וְנִתִּירָא, וַיֹּאמֶר ה' אֶל תִּירָא אַתָּה (דְּבָרִים ג, ב) מִכְּלָל שְׁנִתִּירָא וְכו'. אִמְרוּ וְגַם אִם אַבְנֵינוּ יַעֲקֹב שֶׁהִבְטִיחוּ הַקַּב"ה נִתִּירָא, אֲנִי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. • וַיֵּרָא יַעֲקֹב, מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה. כְּתִיב וְהִנֵּה אֲנִכִּי עִמָּךְ, אִם יִהְיֶה אֶלְקִים עִמָּדִי, מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה. כְּתִיב וַיֹּאמֶר כִּי אֵהְיֶה עִמָּךְ, וְאִין דְּבַר רַע מִזִּיקָךְ, וְכֹתִיב וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ ה', מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה.

³ וְכֵן פִּירֵשׁ רִש"י בְּפֶרֶשׁת וּיִשְׁלַח (לב, יא): קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִידִים. נִתְמַעֲטוּ זְכוּתִי עַל יְדֵי הַחֲסִידִים וְהָאִמָּת שַׁעֲשִׁית עִמִּי, לִכְךָ אֲנִי יֵרָא שְׁמָא מִשְׁהַבְטָחָתִי נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא, וְיִגְרֹם לִי לֵהֱמַר בִּיד עֲשׂו. וּבְרַמְבַּם⁴ וִיצָא (כח, ב): אִם יִהְיֶה אֶלְקִים עִמָּדִי, לִשׁוֹן רִש"י, אִם יִשְׁמַר לִי הַבְּטָחוֹת הִלְלוּ שֶׁהִבְטִיחֵנִי. וְטַעַם הַתְּנָאִי [שְׁכַלְשׁוֹן 'אִם'], שְׁלֵא יִגְרֹם הַחֲטָא. וְכֵן אִמְרוּ בַּבְּרָאשִׁית רַבָּה (עו ב, מוֹבָא לְעִיל בַּהֲעֵרָה ג) וְכו' מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה.

⁴ בְּרַמְבַּם⁵ לֶךְ לֶךְ (טו, ב): וַיֹּאמֶר אֲבָרָם ה' אֶלְקִים מִה תִּתֶּן לִי וְאֶנְכִּי הוֹלֵךְ עִירִיד. וְיֵשׁ עֲלֶיךָ לְשֹׁאֵל, שֶׁכַּבֵּר נֹאמַר לוֹ לְאַבְרָהָם (שֵׁם יג, טו-טז) כִּי אֵת כָּל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנָנָה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ פֶּעֶפֶר הָאֶרֶץ, וְאִין יֹאמַר עֵתָה וְאֶנְכִּי הוֹלֵךְ עִירִיד, וְהִנֵּה בֶן בִּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי (שֵׁם טו, א), וְלִמָּה לֹא הָאִמֵּן בְּנִבְיָאָה הָרַשׁוֹנָה כֹּאשֶׁר יֹאמֵר בְּזֹאת. • וְהַתְּשׁוּבָה, כִּי הַצַּדִּיקִים לֹא יֹאמְנוּ בְּעַצְמָם בַּחֲטָאם בְּשִׁגְגָה, וְכֹתוּב (יִרְמִיָּה יח, ד-ו) רַגַע אֲדַבֵּר עַד גּוֹי וְעַל מַמְלָכָה לְבָנוֹת וּלְבָנוֹת וְיִשָּׁב וְיִשָּׁב הָיָה וְעוֹשֶׂה הָרַע לִפְנֵי וְנִחְמָתִי עַל הַטּוֹבָה. וְהִנֵּה רַאָה עַצְמָהּ בִּימֵים לֹא תִקְלִימָהּ בְּנוֹתָיו, וְחֹשֶׁב כִּי חֲטָאִיו מִנְעוּ הַטּוֹב וְכו'. וְכַלְשׁוֹן הַזֶּה אִמְרוּ בַּבְּרָאשִׁית רַבָּה, וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֹד וַיֵּצֵר לוֹ, מִכְּאֵן שְׁאִין הַבְּטָחָה לְצַדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכו'.

⁵ בְּרַמְבַּם⁶ וּיִשְׁלַח (לב, יא): קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאִמָּת וְכו'. וְהַחֲסִידִים הֵם הַטּוֹבוֹת שַׁעֲשִׁית עִמּוֹ בְּלֹא נִדָּר, וְהָאִמָּת הַטּוֹבָה אֲשֶׁר הִבְטִיחוּ וְאִמָּתָהּ לֹא הִבְטִיחָהּ. יֹאמַר, שְׁאִינֵנוּ רַאִיוֹ שִׁיבְטִיחוּנוּ וְיַעֲשֶׂה לֹא אוֹתָן טוֹבוֹת שֶׁהִבְטִיחוּ בָהֶן, וְלֹא לְטוֹבוֹת אַחֲרוֹת רַבּוֹת שַׁעֲשִׁית עִמּוֹ. • וְלֹא הַבִּינֹתִי דַעַת אֲוִנְקָלוֹס שֶׁתִּרְגַּם מִכָּל חֲסִידִין וּמִכָּל 'סִבְקוֹן', וְהוּא רִגִּיל לְתִרְגָּם חֲסֵד 'וְאִמָּת' (חִי כד מט, וִיחִי מז כט) טִיבֹו 'וְקִשְׁטוּ'. וְאוֹלֵי עוֹשֶׂה חֲסִידִים, הַצִּלְתוּ, אֲשֶׁר הִצִּילוּ פַעֲמִים רַבּוֹת מִכָּל צָרוֹתֵי, וְעַשֶׂה 'אִמָּתָה' כִּי הַטּוֹב הַזֶּה שֶׁהִבֵּנוּ לוֹ, כִּי נִתֵּן לוֹ בְּנִים וּבְנוֹת וְעוֹשֶׁר וְנַכְסִים

קלג

שוב קושיא ה - בפרשת כי תשא

ותשובת הקב"ה היתה מקודם על הדורות שנכנסו לארץ תחילה. אמנם אחר כך שוב התפלל משה גם על שאר הדורות, שגם אז לא יהיה הסתרה כפולה כל כך, ולזה שוב אמר **אם אין פְּנִיָּה הַלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ** ובאומרו **אֶל תַּעֲלֵנוּ מָזָה**, דקא על הכניסה לארץ ישראל שנקרא בפסוקים בלשון עלייה. רומז גם בזה עד סוף כל הדורות, כי בלי השגחת ה' והודיעה ודבקות בו יתברך, אין שום טובה לעלות לארץ ישראל, ומוטב להיות במדבר [און] **אויף שפעטער** [על שאר דורות האחרונים] **הָאָט ער נאָכאַמאָל געבעטן, אַם אין פְּנִיָּה הַלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ מָזָה**.

[והוא על דרך] ווי דער רמב"ן זאגט אין די הקדמה פון [ספר] **דברים**^{מג}, אַז איידער זיי זענען געגאנגען קיין אַרץ יִשְׂרָאֵל, הָאָט מען זיי מוֹדִיעַ געווען אַז ס'איז פארהאנדן תְּשׁוּבָה. וואָרן דער פֿחד איז דאָרט זייער גרויס, אַז מ'זינדיגט חֲלִילָה ווערט מען פֿאַרלאָרן, און דאָס גאַנצע [חיזוק ועצה שיוכלו לרשת הארץ] איז נאָר אַז אידן וואָס זיי גלייבן אין באַשעפער און דינען דעם אייבירשטען, טוען תְּשׁוּבָה. אַז נישט איז גאָר אַ פֿחד, קען מען נישט דאָרט זיין. אַזוי זאָגט דער רמב"ן. [ולכן קודם כניסתם לארץ] הָאָט מען מוֹדִיעַ געווען אויף תְּשׁוּבָה. אַזוי זאָגט דאָךְ דער רמב"ן אין די הקדמה פון פרשת דברים, פון די משנה תורה^{יז}.

קלד

איבערדעם הָאָט ער געזאָגט אַם אין פְּנִיָּה הַלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ מָזָה. [כי הכניסה לארץ ישראל] דאָס ווערט דאָךְ אָנגערופן [בלשון] 'עֲלֵה' [דברים א, כג], 'עֲלֵנוּ' בַּנֶּגֶב [שלח יג, יז], [יען כי] אַרץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּרָה מְכֹל הָאָרְצוֹת^{יח}. [ולזה אמר אם אין פְּנִיָּה הַלְכִים, מוטב] אֶל תַּעֲלֵנוּ מָזָה [לילך לארץ ישראל], איז בעסער [שוין אז] מ'בלייבט אין די מִדְבָּר, אַז ס'איז נישט פְּנִיָּה הַלְכִים, אַז מ'איז נישט מְקוּשָׁר אין דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה.

קלה

שוב קושיא ו-י - בפרשת כי תשא

[ויבואר גם בקשת משה בפסוק] **וּבִמָּה יִדָּע אֶפּוֹא** [וגו'] **וּנְפִלֵנוּ אֲנִי וְעַמִּי מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה**, שלא תשרה שכינה על האומות].

וכבוד. ○ והנכון בעיני, כי הַחֲסִדִּים 'הַקִּיָּמִים' יקראו 'אַמַּת', כי היא מגזרת אָמְנָה, כטעם 'וְנֶאֱמַן' בִּיתָךְ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם (שמואל ב' ז, טז), ענין קיום. לַחֲמוּ נַתַּן מִמִּיּו 'נֶאֱמָנִים' (ישעי' לג, טז), כאשר אמר (ירמי' טו, יח) הִיוּ תַּהֲיֶה לִי כְמוֹ אֲכֹזֵב מִיֵּם לֹא נֶאֱמָנוּ.

ועיין בקדושת לוי לראש השנה וז': לְיָכוֹן בְּחֶסֶד כִּסְאָךְ וְתִשָּׁב עָלַי בְּאַמַּת (פיוט ונתנה תוקף). כי כשהקב"ה דן את עולמו ב'בְּחֶסֶד', אזי יש קיום. והו' 'בְּאַמַּת', כי אמת הוא דבר הקיים. אבל ח"ו כשהקב"ה הוא דן כו' אַז הַצִּדִּיקִים שְׂבִדּוּר יֵשׁ לָהֶם כַּח לְבַטֵּל, וְהוּא מִי מוֹשֵׁל בִּי צִדִּיק (מועד קטן טז, ט), וּנְמַצָּא כְּבִיכּוֹל אֵינוּ מִתְקִיִּים כּו'. אבל כשהקב"ה דן את עולמו בַּחֲסֵד, אַז יש לו קיום, ואין מי שיבטל. וְהוּא לְיָכוֹן 'בְּחֶסֶד' כִּסְאָךְ וְתִשָּׁב עָלַי בְּאַמַּת', כִּיּוֹן שְׂכּוֹנֵן בַּחֲסֵד כִּסְאָךְ, אז הוא בְּאַמַּת.

^{יז} היינו בפתחת הספר שבריש פרשת דברים.

^{יח} כמבואר במדרש תנאים (האוינו לב, יג): יִרְכְּבֶהּ עַל בְּמַתִּי אַרְץ, זו ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות, שְׂנֵאֲמָר (שלח יג, ל) 'עֲלֵה נַעֲלֵה' וְיִרְשְׁנוּ אֹתָהּ, 'עֲלֵה' זֶה בַּנֶּגֶב (שם, יז), 'נַעֲלֵה' בַּנֶּגֶב (שם, כב) 'נַעֲלֵה' מִמִּצְרַיִם (ויגש מה, כד).

ובגמרא קידושין (דף טז): ארץ ישראל גבוה מכל ארצות מנלן, דכתיב (ירמי' כג, ו-ח) לִכְן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָאִם ה' וְלֹא יֵאָמַר עוֹד חֵי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כי אם חי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן [פירש"י: דהיינו בבל] וּמִכָּל הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִּים שָׁם [וכתיב אֲשֶׁר הָעֵלָה].

[כי אמנם השראת השכינה ונבואה על העכו"ם, יש בזה סכנה עצומה חס ושלום לישראל, שלא ילמדו על ידי זה ממעשיהם. ופוק חזי מה עלתה לישראל ע"י נבואת בלעם שהטעה את ישראל במתי שוא, והכנים בנבואתו פְּשָׁטִים שאינם אִמָּת, ובוה הכשיל את ישראל בבנות מואב. וכמו שכתבו בעלי התוספות ריש פרשת דברים" בשם המדרש" שאמר להם לישראל עֲשׂוּ כָל תַּאוֹת לִבְכֶּם וְלֹא יַעֲשֶׂה הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ לָכֶם רָעָה, שנאמר (בלק כג, יט) וְהָיָה אִמָּר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יִקְיָמָה, ואמר פירוש הפסוק בניחותא, עכ"ד התוספות".]

אמנם גם חשש זה הוא רק לאחר חטא העגל כשהיו עלולים לחטוא, אבל קודם חטא העגל לא נתיירא משה מזה, ועל כן רק עתה ביקש משה וּנְפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי וְגו'. כי קודם חטא העגל היו ישראל אֲמִיצֵי לֵב בְּיָרָאָה, וכמו שאמר הכתוב (והאחת ה, כו) מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֶבֶם זֶה לְיָרָאָה אֲתִי כָל הַיָּמִים, ועדיין לא היה החשש שיכשלו על ידי נביאי עכו"ם והשראת השכינה שעליהם]. (מדברי יואל כי תשא).

קלו

איך הָאָב גַּעֲזָגַט בְּאַרִיכוֹת דָּאָרט [בפרשת כי תשא, בביאור כל ענין הפרשה], נישט קיין נפקא מינה [לענינינו עתה להאריך עוד בזה].

קלו

ישוב קושיא ה - שבתחלת הדרוש

והיוצא מדברינו בפרשת כי תשא, כי בפרשה זו רמזו בקשה שהתפלל משה על כח התשובה, שיעיל תשובה לישראל, והוא על ידי שהקב"ה בעצמו הולך עמנו, אשר בידו הסליחה והמחילה. ולא שיהיה רק על ידי שליח שאינו יכול למחול

תַּמְצִית הַדְּבָרִים [היוצא לנו ממה שאמרתי שם, כי בכאן] אין 'די' פֶּרֶשָׁה פֶּן רָאָה אֶתָּה אִמָּר אֵלֵי הַעַל, הָאֵט עַר 'אויסגעבעטן' אַז ס'זָאָל זיין אַ דָּרָךְ הַתְּשׁוּבָה.

¹¹ בדעת זקנים לבעלי התוספות (דברים א, א): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה. זה שאמר הכתוב (משלי כח, כג) מוֹכִיחַ אָדָם אֲחֵרִי חֵן יִמְצָא מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן. מוֹכִיחַ אָדָם זה משה, שהוכיח את ישראל [שנקראו אדם], שנאמר (יחזקאל לד, לא) וְאֶתֶּן צֹאנִי צֹאֵן מִרְעִיתִי אָדָם אִתָּם. אֲחֵרִי, אחר שהוכיחן הקב"ה, ומפני שהוכיחן חֵן יִמְצָא, שנאמר במשה (פרשתן לג, יב) וְגַם מִצָּאָת חֵן בְּעֵינֵי. מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן זה בלעם, שדיבר להם חלקלקות ואמר מה טבו אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב. ו משל דמשה ודבלעם למה הדבר דומה, לכן מלך שיש לו שני שרים, אחד אוהבו ואחד שונאו. האוהב אומר לו, בני הזהר שלא תעשה עבירה, שאביך מלך ודין, ואם ישמע לא יחוס עליך אלא ייהרג. והשונא אומר, עשה כל תאות לבך, כי המלך אביך, ואינך ירא משום דבר. כך משה האוהב אמר לישראל (עקב יא, טו) הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְכֶּכֶם, וכתוב (יו, יז) וְחָרָה אֵף ה' בְּכֶם וגו', אבל בלעם השונא אמר להם (בלק כד, ה) מה טבו אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁקַנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל וגו', וְעֲשׂוּ כָל תַּאוֹת לִבְכֶּם, כי לאומות עושה כל הרעה שגזר עליהם, שנאמר (שם כג, יט) לֹא אִישׁ קָל וְיִכְזָּב, אבל בכס שאתם בניו, אם גזר רעה והוא אִמָּר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יִקְיָמָה (שם). ועליהם אמר שלמה (משלי כו, ו) נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנִעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׁוֹנֵא. וגם על משה נאמר (שם כד, כה) וְלִמְוֹכַחִים יִנָּעַם וְיַעֲלִיקֵם תָּבוֹא בְּרַכַּת טוֹב, 'ועליו' לא נאמר אלא 'ועליהם', על המוכיח ועל המתוכח.

¹² בדברים רבה (א, ב) דבר אחר אֵלֶּה הַדְּבָרִים, זה שאמר הכתוב מוֹכִיחַ אָדָם אֲחֵרִי חֵן יִמְצָא מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן, רבי פנחס בשם רבי חמא בר חנינא אמר, מוֹכִיחַ זה משה, אָדָם אלו ישראל, שנאמר וְאֶתֶּן צֹאנִי צֹאֵן מִרְעִיתִי אָדָם אִתָּם, מהו אֲחֵרִי, אמר הקב"ה בשביל להביאן אֲחֵרִי, חֵן יִמְצָא זה משה, דכתיב וְגַם מִצָּאָת חֵן בְּעֵינֵי, מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן זה בלעם, שהחליק בנבואותיו, וגבה לבם ונפלו בשיטתם. דבר אחר, מוֹכִיחַ אָדָם אֲחֵרִי, אמר רבי יהודה ברבי סימון, מהו אֲחֵרִי, אמר הקב"ה כביכול משה הוכיחני אחר ישראל והוכיח לישראל אחרי, לישראל אמר (בפרשתן לב, ל) אִתָּם חֲטָאתָם חֲטָאָה גְדֹלָה, להקב"ה אמר (שם, יא) לָמָּה ה' יָחַרָה אַפָּךְ בְּעַמִּי וכו'. [עיי"ש עוד]. ובילקוט שמעוני דברים (סוף רמז תשצ) דבר אחר, אוהבו של אדם אומר לו השמר בעצמך, אבל שונאו אומר לו אל תתירא, כדי להפילו. משה אמר הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְכֶּכֶם, וְחָרָה אֵף ה' בְּכֶם, דייקן הוא, אינו נושא פנים ולא יקח שחד. משה היה מוכיחן, אבל בלעם הרשע אמר להם אל תיראו, עֲשׂוּ כָל מַה שֶׁאִתָּם מִבְּקִשִּׁים, תרועת מִלֶּךְ בּו (בלק כג, כא), והוא אִמָּר וְלֹא יַעֲשֶׂה, וכששמעו, מיד נפלו, שנאמר (שם כה, א) וַיִּשָּׁב יִשְׂרָאֵל בְּפִשְׁטִים. ושלמה צווח (משלי כו, ו) נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב, זה משה, וְנִעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׁוֹנֵא (שם), זה בלעם הרשע. ונע"ע בילקוט שמעוני רמז שצ, ורמז תשצח.

¹³ והענין במאור בדברי רבינו ביתר אריכות בכמה מקומות, ומהם ביואל משה (א, קעו), ובדרשה ג' פנחס תשי"ט (לשון קדשו קט ח"ג, אות קפג-קפט), ועיין בזה בדברי יואל פרשת דברים, ועוד.

אין דעם [פרשה] ליגט דער הודעתני את אשר תשלח עמי, וואָס ער האָט נישט באַשטאַנענ'ט אויף קיין מלאָך.

די פֿרשע קומט אויף דעם [להורות על דרך התשובה, ודרך הסליחה וכפרה].

קלח

נו [אָבער] לכאורה וויאָזוי איז מעגליך [שיהא כבודו מחול, על ידי התשובה].

אז הקדוש ברוך הוא יכול למחול, מוז דאָך [עס אָבער] אויך אויסהאלטן על פי דין. אַן אַנדערער קען [אודאָי] נישט מוחל זיין [כבוד המקום ברוך הוא], דאָס איז זיכער. אָבער דער בורא פֿל עולמים אליין [יכול למחול, אבל שיהיה עולה זה מצד ההלכה] איז דאָך אויך נאָר ווען ס'איז בָּנים לַמָּקוֹם. [שהרי] מַלְךְ שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מְחול, אפילו [אז] דער בורא פֿל עולמים [מצדו] קען יא מוחל זיין, אָבער מַלְךְ איז דאָך אֵין כְּבוֹדוֹ מְחול [לדינא, ואפילו כשהמלך עצמו מוחל]. מוז איך אויסקומען ווייטער [שכביכול נקרא לנו 'אב', ואנו בָּנים לַמָּקוֹם], דאָרף איך זאָגן [אז] מ'איז [כבחינת] אָבוֹת לְבָנִים. [ולהוכיח כן] מוז איך אויסקומען צום שַׁבֵּת, וואָס ס'ווייזט [אז] מ'איז בָּנים לַמָּקוֹם.^ט

קלט

ולכן שפיר מובן מה שקראו פרשה זו לקרותו בשבת שבתוך החג, כי ענין השבת מורה גם כן על כח התשובה, לפי ישראל הם בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ בהאומות שהם בחינת עבדים

איבערדעם איז רעכט. אַז ס'קומט שַׁבֵּת [שבתוך החג] וואָס ס'ווייזט אויף 'די' בְּחִינָה, איבערדעם דאָרף מען ליינען די פֿרשע אום שַׁבֵּת.

איבערדעם איז רעכט, דאָרף מען ליינען [דייקא בשבת] דעם רָאָה אֶתְּהָ אִמֶּר אֱלִי הֵעַל, און [הודעתני] את אשר תשלח עמי, די גאַנצע פֿרשע וואָס מִשֶּׁה רִבִּינוּ הָאֵט דאָ מִתְפַּלֵּל געווען ס'זאל זיין א דרך התשובה פאַר אידן. [וואָס] איבער דעם מוז מען נאָך צינוצן [אויך] דעם שַׁבֵּת.

איבערדעם איז דאָס פלאַץ פון דער פֿרשע, פון די גאַנצע פֿרשע, טאָקע אויפן מָקוֹם טאָקע, אויפן שַׁבֵּת וואָס ס'ווייזט אַז אידן זענען בָּנים לַמָּקוֹם און ס'איז פאַרהאַנדן מְחִילָה. ממילא איז דאָס תועלת זייער גרויס אַז דער בורא פֿל עולמים איז צווישן אידן, נישט על ידי מלאָך.

וואָרן דער מלאָך קען נישט מוחל זיין, אפילו [ס'איז בבחינת] אָב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מְחול, אָבער אַן אַנדערער קען דאָך נישט מוחל זיין כְּבוֹד הָאָב, מוז אויך נאָר זיין דער בורא פֿל עולמים אליין, [אפילו אז] טאָקע ווייל ס'איז שַׁבֵּת און זיי זענען בָּנים לַמָּקוֹם איז דאָך פאַרהאַנדן מְחִילָה, [און] איבערדעם איז אַזוי ווייט הָאֵט ער גע'טענה'ט אֶתְּהָ אִמֶּר אֱלִי הֵעַל וְאֶתְּהָ לֹא הוֹדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי, אַם אֵין פִּנְיָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֹנוּ מִזֶּה, איז דאָס טאָקע מִהָאֵי טַעֲמָא ווייל דער שַׁבֵּת ווייזט אַז ס'איז פאַרהאַנדן מְחִילָה, ממילא איז דאָך דעם דאָס תועלת וואָס ס'איז הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא [בעצמו שורה עמנו, וכמו שביקש משה] אַם אֵין פִּנְיָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֹנוּ מִזֶּה. איבערדעם ברויך מען צו ליינען די פֿרשע טאָקע פונקט אום שַׁבֵּת.

^ט פירוש: מסכים געווען, געקענט 'באשטיין'.

^פ כמבואר באורך לעיל בהדרוש (בהנפס בחלק א' של הקונטרס). ועיין תמצית הדברים דשם בקצרה, לעיל באות קיח והערה לה.

קמ

איבערדעם איז רעכט וואָס מ'האַט קובֿע געווען די קריאה, פון דעם ראַה אַתָּה אמר אַלי העל, טאַקע דייקא אין שַׁבָּת.

קמא

ישוב הקושיות בְּשִׁיר הַשִּׁירִים

ישוב קושיא ד – שבתחלת הדרוש

והנה בשיר השירים מיירי מענין חיבתן של ישראל לפני המקום, אשר לזה מהני אצלם תשובה, לפי שהם בבחינת בנים למקום. וגם עיקר החיבה הוא רק על ידי ששבים לפניו בתשובה.

און דאָס איז דער שִׁיר הַשִּׁירִים [שנקבע גם כן לאומרו בשבת], וואָס ס'ווייזט אויף דעם אַלעמען [על חיבתן של ישראל לפני המקום, ושלכן מהני כח התשובה].

קמב

אַזוי ווי רש"י זאָגט^א אין די הַקְדָּמָה פון שִׁיר הַשִּׁירִים, אַז ס'ווייזט [אז] אַפִּילוּ אין גְּלוּת, מ'זאל נישט פאַרלירן די האָפּענונג. 'אידן' האָפּן נאָך צוריקצוקומען צום בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים, און 'דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' וואָרט אויכעט אויף זיי.

ס'איז טאַקע דאָס מָשֶׁל בְּדֶרֶךְ אִישׁ וְאִשָּׁה [שנתרחקו, ומשתוקקים לחזור כנעוריהן, וכמ"ש שם רש"י], אַזוי ווי ער מאַלט אויס [בהפסוקים. וואָס] אין דעם ליגט דאָך אויך גרויסע ענינים [בדרך הסוד], פאַרוואָס מ'האַט עס [געזאָגט] מיט דעם דֶּרֶךְ, מיט דעם מָשֶׁל^ב.

קמג

אַבער סוף כל סוף איז דאָך עס תְּלוּי [בכח התשובה, וכמו שאמרנו]^ג אין הַדְּבָר תְּלוּי אֶלָּא בְּתִשּׁוּבָה. [וכח התשובה הוא רק] ווייל אידן זענען בָּנִים לְמָקוֹם [וממילא איז] כְּבוֹדוֹ מְחוּל, מוז איך אויסקומען צו דעם.

איז דער גאַנצער שִׁיר הַשִּׁירִים [ווייזט אויף דעם, שהם בנים למקום, וכחוראת השבת].

קמד

ולכן שפיר תקנו לאומרה בשבת דייקא, כי משבת מוכח ג"כ כח התשובה וחיבתן של ישראל. [ודייקא בחג הפסח, לפי שגאולת מצרים ומכת בכורות, היה גם כן רק על ידי מה שישאל הם בבחינת בנים למקום, ולכן הועיל אצלם התשובה] איבערדעם האָט דאָ פּלאַץ דער שִׁיר הַשִּׁירִים [לאומרו בחג הפסח דייקא, שבו היה הנס דמכת בכורות שבה נתפרסם שישראל הם בנים למקום^ד, וגם אומרין אותה דייקא בשבת, ווייל] ס'איז

^א בהקדמת רש"י לשיר השירים: אַחַת דְּבָר אֲלֵקִים שְׁתֵּי זֹו שְׁמַעְתִּי (תהלים סב, יב), מְקָרָא אַחַד יוֹצֵא לַכֹּמֶה טַעֲמִים (סנהדרין לד.), וסוף דבר אין לך מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטוֹ וּמִשְׁמַעוֹ (שבת סג). ואף על פי שדיברו הנביאים דבריהם בדוגמא [פי' בדרך משל ונמשל], צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועד סדרה, כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה. וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה, יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד, ויש מפזורים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם, ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות. ואמרתני בלבי לתפוש משמעות המקרא ליישב ביאורם על סדרם, והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו. וְאוֹמֵר אֲנִי, שְׂרָאָה שְׁלֵמָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שְׁעִתִּידִין יִשְׂרָאֵל לְגַלּוּת גּוֹלָה אַחֵר גּוֹלָה, חוֹרֵבֵן אַחֵר חוֹרֵבֵן, וְלִהְיוֹתֵנוּ בְּגִלּוּת זֶה עַל כְּבוֹדֵם הָרָאשׁוֹן, וְלִזְכּוֹר חִיבָה רָאשׁוֹנָה אֲשֶׁר הָיוּ סְגוּלָה לּוֹ מִכָּל הָעַמִּים, לֵאמֹר אֲלֵכָה וְאֶשְׁכָּחָה אֶל אִישִׁי הָרָאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אִם מִעֲתָה (הושע ב, ט), וְיִזְכְּרוּ אֶת חֲסִידוֹ, וְאֵת מִעַלָּם אֲשֶׁר מַעַל, וְאֵת הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר אָמַר לָתֵת לָהֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. וְיִסַּד סֵפֶר הַזֶּה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר צִוְּרָה אֱלֹהִים חַיִּים (עי' שמואל ב' כ, ג) מִשְׁתַּקֵּק עַל בַּעֲלָה, מִתְּרַפֵּק עַל דּוֹדָה (שה"ש ח, ה), מְזַכֵּרֶת אֶהְבֶּת נַעֲוִירָה אֵלָיו, וּמוֹדָה עַל פִּשְׁעָה. אֵף דּוֹדָה צָר לּוֹ בְּצִרְתָּהּ, וּמוֹזְכִּיר חֲסִדֵי נַעֲוִירָה וְנוֹי יוֹפִיָּה וְכִשְׁרוֹן פַּעֲלִיהָ, אֲשֶׁר בָּהֶם נִקְשֶׁר עֲמָה בְּאַהֲבָה עֲזָה, לְהוֹדִיעָה כִּי לֹא מִלְּבָב עֲנָה (איכה ג, ג), וְלֹא שִׁילּוּחִיהָ שִׁילּוּחִין, כִּי עוֹד הִיא אֲשֶׁתּוֹ וְהוּא אִישָׁהּ, וְהוּא עֲתִיד לָשׁוּב אֵלֶיהָ.

^ב ועיין בזה גם בהקדמת הרמב"ן שיר השירים, והקדמת צרור המור (להחיות דעת) על שיר השירים.

^ג כמבואר בגמרא סנהדרין (צז:), ובברמב"ם (תשובה ד, ה). ועיין בענין זה באורך ביואל משה (א, מ-מח).

טאקע אויך מקושר מיט שבת, וואָס ס'ווייזט אויף בנים למקום.
די אלע ענינים [של חובתן של ישראל לפני המקום, און] די אלע מדריגות [הנאמרים בשיר השירים], איז אלץ ווייל ס'איז בחינת בנים למקום, די אלע מדריגות, די אלע ענינים.
[ולכן] האָט דאָס פּלאַץ [דייקא] אין שבת.

קמה

ועל דרך יש ליתן טעם גם לאותן הנוהגים לומר שיר השירים בכל ערב שבת, סמוך לכניסת השבת - [ובזה מובן גם כן טעם אויף] ס'איז דאָך גאָר דאָ מנהגים, אז מ'זאָגט יעדן ערב שבת^ט דעם שיר השירים [סמוך לכניסת השבת. ווייל] דאָס איז מקושר מיט שבת. -

קמו

איבערדעם איז נישט קשה פארוואָס מ'האָט קובע געווען דעם שיר השירים אויף שבת, און דעם ראָה אַתָּה אַמֵּר אֵלֶי הֵעֵל אויף שבת.
[ווייל] דאָס אַלעס האָט אַ הִתְקַשְׁרוּת [מיטן שבת, שמוזה מוכח דישאל הם בנים למקום, ולכן מהני אצלם תשובה].

קפג

ברכת הקודש

און דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן במהרה:
מ'זאל מיר זוכה זיין [להתגלות והידעה של השגחת ה'], טאקע וואָס מ'האָב מיר געשמועסט דאָ אין די גאנצע פֿרשָׁה פון [קריאת] שבת חול המועד.
זאל דער אייבירשטער העלפן טאקע, אז ס'זאל שוין זיין דעם התגלות במהרה.
און מ'זאל מיר זוכה זיין מ'זאל מיר דערלעבן, וְנִזְכָּה וְנִחְיָה וְנִרְאָה, מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען די ישועה במהרה, ווען אידן וועלן געהאָלפן ווערן.
מ'זאל מיר באַמַת דְּבוּק זיין אין די תורה הקדושה, און אין השם יתברך.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען במהרה בהתרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וַיִּשְׂרָאֵל, וּבִהִתְגַּלּוֹת כְּבוֹד שְׁמַיִם עָלֵינוּ, בַּמַּהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^ט כן נהגו כמה צדיקים וחסידים, וכנדפס בהרבה סידורים קודם קבלת שבת. והוא על פי מה שכתב באור הישר להרמ"ק (ט, ז) וז"ל: יזהר לקרות בערב שבת מן המנחה ולמעלה ספר שיר השירים, בבגדי שבת, לעורר אהבת דודים. - וכן הוא בסידור הרמ"ק (בתיקוני שבת), ושם הוסיף וז"ל: ולפחות מי שאין לו שהות יקרא ד' פסוקים וכו' שהם ראשי תיבות יעק"ב, ועל זה נאמר (ישעי' נח, יד) וְהִתְקַלְתִּיךָ נְחֵלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ.
ובענין הזמן מתי לאומרו, עיין בזה בליקוטי מהרי"ח (נהגות ער"ש) וז"ל: הנה מנהג דידן לומר שיר השירים בערב שבת קודם תפלת מנחה, וכן הוא בסידור ר' שבתי וז"ל, תלך לבית הכנסת ותאמר שיר השירים לכבוד כלה העליונה, ולעורר האהבה בין דודים לעילא, ואח"כ יתפלל מנחה. ובסידור היעב"ץ (פרוידור בית מ"א, אות לח) נראה, לומר שיר השירים אחר תפלת מנחה, עיין שם. ○ ולפענ"ד נראה סמך למנהג זה לומר שיר השירים בערב שבת, ממה דאיתא במדרש הנעלם וירא (בוורד דף צח) דביום שחלה ר' אליעזר הגדול ערב שבת היה, ופתח פומיה במעשה מרכבה ואוליף ליה רי"ו טעמים בפסוקי שיר השירים, ואורי ליה כל עמיקתא ורוין עילאין דהוה בשיר השירים, עיין שם. הרי דגם ר' אליעזר הגדול אמר שיר השירים בערב שבת, וזמן ההוא מסוגל להשיג הסודות שבשיר השירים וכו'. ○ והנה בספר סידורו של שבת (שורש שבת בו תשיר) מבואר לומר שיר השירים בלילי שבתות קודם הקידוש, ועיין שם גם כן טעם לזה. ובסידורים ישנים מסודר לומר שיר השירים בין פרקי המשניות דמסכת שבת [המחולק להג' סעודות]. ובקונטרס עיני שבת שבסידור נועם השבת איתא, דבספר מעשה רוקח כתב טעם מה ששייך שיר השירים לפרקי המשניות דמסכת שבת, עיין שם. ואני לא כתבתי רק לפי המנהג וכפי מה שמסודר בסידורי דידן לאמרה דייקא בערב שבת, וגם כן כולו כאחת ולא פסקי פסקי. ועיין בספר יסוד ושורש העבודה (שער ח, פרק א) שלא יפסק באמצע שיר השירים אפילו בדברי תורה.

